

GLOSE BIBLICE

BEREȘIT — CARTEA ÎNCEPUTURILOR

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

I. Simbolul Adam

Cea dintîi dintre cele cinci cărți ale Torei își desfășoară eterna-i narațiune în aceste săptămîni. An de an o răsfoim din nou și în fiecare Șabat o citim și o recitim și totuși ne apare mereu nouă. De fiecare dată găsim într-însa ecoul frământărilor actualității, ascultînd din paginile sale talmăcirea problemelor colective și individuale care ne preocupă. Vechimea ei multi-milenară nu-i dă caracterul unei cronici a unor vremuri de mult apuse iar eroii săi nu-s figuri de muzeu, bune doar pentru studiul cercetătorilor unor ere asupra cărora s-a așternut de mult valul uitării. "זו ספר חול" (Acesta e cartea biografiei speciei umane" (Geneza 5,1), iată auto-definiția ce o dă divinul autor biblic acestei cărți și ea e valabilă de-a pururi. E cartea primilor pași ce-i face „ființa creată după chipul și asemnarea lui Dumnezeu” pe acest pămînt, a primelor iluzii și a primelor greșeli, a primelor decepții și a primelor ispășiri.

Secretul permanenței biblice constă tocmai în acest minunat dar ce-l are „Cartea cărților”. Ea oglindește în toate generațiile, năzuințele și idealurile umanității. Aplicîndu-se asupra ei, omul tuturor veacurilor și al tuturor civilizațiilor găsește propria-i poveste, deapănă firul vieții sale cu toate încălirile și cu toate regăsirile sale. Cît de schimbătă ar fi fost soarta sa, cîte nenorociri i-ar fi fost cruțate, cîte catastrofe ar fi evitat, dacă el ar fi știut să învețe cîte ceva dintr-însa!

Omul — coroana creațiunii — a căpătat rolul de asociat al lui Dumnezeu la opera de perfecționare a acestei lumi. În fiecare zi, la fiecare nouă creațiune, Atotputernicul o admiră și exclamă: "כִּי טוֹב" (Cît de bun, cît de frumos este ceea ce am făcut!). Numai atunci cînd e plămîdit omul, lipsește din textul biblic această exclamație. Numai el, omul, are în puterea sa posibilitatea de a se ridică spre culmile binelui sau de a se prăvăli în prăpastia răului. Creatorul e stăpîn peste tot ce se află în acest univers. Un singur lucru scapă din sfera atotputerniciei sale și aceasta este: voința omului, liberul său arbitru, facultatea-i de a alege între bine și rău. "וַיִּרְדּוּ בְּרוּחַ הַיָּם" (Veți fi stăpîni peste toate vietățile" este misiunea ce i-o încredințează Dumnezeu. Cuvîntul "וַיִּרְדּוּ" are în limba sfințită, două înțelesuri: de a stăpîni și de a coborî. Oamenii căpătă posibilitatea fie de a domina forțele naturii, de a le dirija, de a deveni "שׂוֹמְרֵי לְמַעַשׂ בְּרָאשִׁית" (păzitori ai Divinității la cizelarea, la înfrumusețarea vieții — fie de a se prăbuși în abisul animalității și a ajunge mai răi, mai sălbatici decît cele mai rele fiare.

Înșuși numele ce-l căpătă primul om, Adam, are o dublă semnificație ce simbolizează puțința ce o are, fie de "אָדָם" a se asemana Celui de Sus, fie de "אָדָם" a se asemana Celui de Jos, din al cărui aluat a fost plămîdit. Dacă gustînd din mărul științei el ar fi deprins esențiala-i calitate, aceea de a distinge binele de rău, Gan-Eden, paradisul n-ar fi devenit o noțiune abstractă, aparținînd sferelor celeste, ci o realitate vie a acestei lumi. El gustă însă din fructul științei sub îndemnul răului, al șarpeului ce improașcă doar venin și de aceea își însușește elementul negativ, distrugător. La izgonirea sa din Eden, omul căpătă îndemnul de a-și îndrepta greșala și de a pune inteligența sa în slujba binelui.

Este oare necesar să subliniem actualitatea acestei prime cotituri în viața celei dintîi ființe umane? Nu sînt oare vremurile noastre o măturie vie a celor două căi ce le deschide mărul științei în fața speciei omenești: a ceea a construi un paradisi pămîntesc sau aceea a celei mai crunte nimiciri? Sînt oare necesare artificii omiletice spre a sorbi îndrumare din străvechile foi ale cărții Bereșit, în

marile probleme existențiale în fața cărora se află azi lumea?

II. Cea dintîi poruncă divină

וַיֹּאמֶר ה' אֵל הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ הָגֵן אָכַל תֹּאכַל וּמִעֵץ הָדֶעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת (בראשית 2,16-17). „Și Dumnezeu îi porunci lui Adam, spunîndu-i: „Din toți arborii grădinii să mîncînci, iar din arborele priceperii a ce e bine și ce e rău să nu mîncînci dintr-însul cîci în ziua în care vei mîncă dintr-însul, vei muri” (Geneza 2,16-17).

Cea dintîi poruncă divină dată celui dintîi om ar putea fi calificată drept una de Kașrut — de alimentare rituală. Nu e întîmplător cî opera de educare a lui Adam începe cu o astfel de lege. Omul e menit să devină stăpînul naturii și nu robul ei. El pășește printr-o vastă și îmbelsugată grădină a Edenului. În jurul său se află feluriti arbori încărcăți cu roade bogate. Ele sînt rumene, gustoase, îmbietoare. Stăpînul grădinii nu trebuie să apuce drumul ascezii, dar nici pe acel al patimilor fără de zăgaz. „Din toți arborii grădinii să mîncînci”, răsuna cuvîntul dumnezeesc. Omul să-și asțîmpere foamea, cîci e plămîdit din carne și sînge și materia dintr-însul își cere drepturile.

El nu e însă numai materie. În haina de țîrîină se află o scînteie din divinitate. El, omul, trebuie să se străduiască să fie asemănător lui Dumnezeu, după al cărui chip a fost creat. Efigia Creatorului e sufletul său, rațiunea sa. Numele Atotputernicului de Șadai exprimă una din marile sale însușiri "שֵׂאֵם לְעוֹלָמוֹ" (Cel care a știut să spună lumii sale, destul". Atributul acesta a dat Creatorului posibilitatea de a nu lăsa creațiunea ca un torent fără de sfîrșit, ci de a-i statornici hotare, de a spune „destul” forțelor primare pe care le-a dezlîntuit spre a realiza cosmogonia, de a siabli o armonie care să chezășiască existența universului. Fără acest "ד" destul", lumea născută din haos s-ar fi întors în haos, cîci n-ar fi căpătăt legi care să guverneze orbitele astrelor, coeziunea elementelor.

La fel și omul, coroana creațiunii, trebuie neapărat să știe cînd să spună "ד" destul". Celelalte viețuitoare inghit, fără discernămint, toate fructele ce le întîlnesc în cale, cîci ele sînt numai instinct, sînt lipsite de rațiune. Pentru om există, însă, hotare între ceea ce e permis și nepermis. A le depăși înseamnă a frînge legile existenței, a le pune în conflict nu numai cu voința creatorului, dar și cu însăși creațiunea.

„Nu tot ce zboară se mîncîncă”. Întelepciunea populară exprimă în acest dicton etica autodiscipliniei care stă la baza (Continuare în pag. 5-a)

Plecarea în străinătate a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua le 13 octombrie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen au plecat în străinătate, spre a lua parte la mai multe reuniuni și conferințe ale unor importante organizații evreiești. Astfel, Eminența Sa va lua parte la congresul Conferinței rabinilor europeni ce se va ține la Knocke (Belgia). De acolo va pleca în Olanda, spre a conferența, sub auspiciile lui *Akademie of Jodendom* din Amsterdam.

În primele zile ale lunii noiembrie, d. Șef rabin și d-na dr. Rosen vor sosi în Israel, unde Eminența Sa va lua parte la reuniunea consiliului de conducere al Casei Diasporei (Beth Hatefutzoth) al cărui președinte este. De asemenea, va fi oaspetele Sinagogii Mari din Tel Aviv.

La plecare pe aeroportul internațional Otopeni, au venit să-l conducă d-nii: prim-rabin I. M. Marilus; Emil Sechter, secretar general al F.C.E.; Daniel Segal, președinte și Martin Băluș, vicepreședinte al Comunității evreilor din București; președinți de temple și sinagogi, enoriași.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

Surse latine despre evreii antici

Primii scriitori latini care au menționat existența evreilor și a iudaismului au fost Varro și Cicero, care au trăit spre sfîrșitul republicii. Varro, considerat cel mai mare erudit al Romei din acea perioadă, vorbește cu respect despre iudaism. El aduce elogii ritualului religios evreiesc, care se opune reprezentării unor imagini omenești, făcînd o paralelă cu metodele practicate la început de romani față de zeii lor. Cicero nu mențio-

nează iudaismul și pe evrei în lucrările sale filozofice ci, în mod semnificativ, numai în discursurile sale. Astfel, într-un discurs ținut în anul 59 i.e.a. în apărarea lui Flaccus (Pro Flacco), acuzat că în timpul cînd a fost proconsul în Asia și-a însușit aurul donat de evrei pentru templul din Ierusalim, Cicero face aprecieri defavorabile la adresa evreilor. Unii comentatori sînt de părere că nu trebuie să se tragă nici o concluzie din acest fapt, ținîndu-se cont că evreii se găseau în tabără adversă celei pe care o reprezenta Cicero, și că în situații similare nici alte popoare nu au fost tratate mai bine de către marele orator.

Creșterea populației evreiești din Roma în timpul lui Augustus se reflectă în ansamblul literaturii romane contemporane. Horațiu vorbește de feroarea lor religioasă și de atașamentul lor față de credință. Titus Livius descrie templul din Ierusalim și serviciile religioase care se celebrău acolo, subliniînd că templul nu conținea nici o reprezentare a vreunor idoli sau zeiță. Ovidiu vorbește de sărbătorirea zilei de Șabat și chiar de Augustus (Continuare în pag. 2-a)

ANGELA GRINFELD

JUBILEU

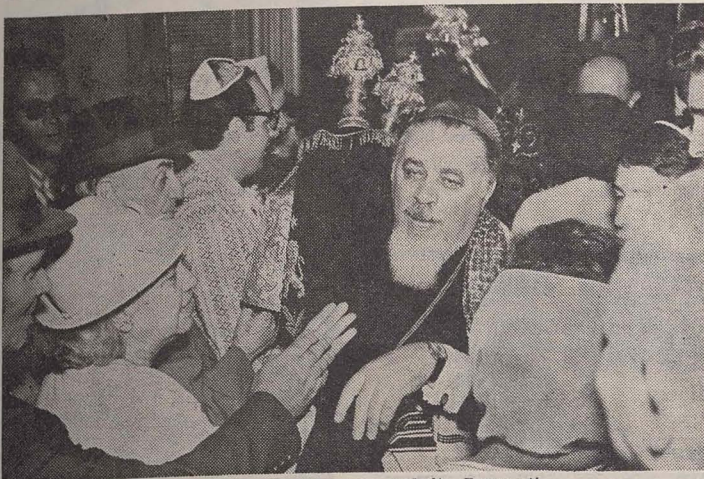
Consiliul Muzical Evreiesc din Statele Unite a împlinit 25 de ani de activitate. Înfîințat din inițiativa unui grup de personalități, proeminente din domeniul culturii muzicale, Consiliul s-a preocupat de promovarea muzicii tradiționale religioase, sinagogale. Sub egi- da acestei asociații au fost publicate studii de specialitate, au fost efectuate cercetări privind creația muzicală, au fost imprimate discuri cu muzica sinagogală în interpretări dintre cele mai valoroase, au fost editate partituri.

VIZITA UNEI DELEGAȚII EVREIEȘTI DIN S.U.A.

În zilele de 9—11 octombrie a.c. obșteea noastră a primit vizita unei delegații a organizației „United Jewish Appeal” din statul New Jersey (S.U.A.). Delegația a fost condusă de d. Louis Roness.

Oaspeții au fost primiți de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen și de ceilalți conducători ai Federației. Cu cel mai viu interes au ascultat expunerea pe care păstorul nostru spiritual a făcut-o cu privire la situația obștei evreiești din țară, a comunităților și sfințelor noastre lăcașe de cult și cultură iudaică. Au fost apoi vizitate cîteva așezămînte, printre care Templul coral și Sinagoga mare, restaurantul ritual, un centru de distribuie de alimente rituale, căminele de bătrîni ale Federației, biblioteca și redacția revistei noastre.

Membrii delegației și-au exprimat satisfacția de a fi luat cunoștință la fața locului de condițiile de deplină libertate de care, alături de toți cetățenii, se bucură și evreii din România, admirația pentru înfăptuirile comunității noastre.

Simhat Tora la Templul coral din București

Rembrandt și evreii

Ilustrul pictor olandez Rembrandt (1606—1669) a consacrat multe dintre cele mai valoroase tablouri ale sale portretelor sau scenelor pe teme evreiești (biblice sau de epocă).

Se știe că Rembrandt întreținea strânse legături de prietenie cu renumitul teolog, talmudist, istoric și rabin Manasse ben Israel, cărui i-a făcut, de altfel, portretul în anul 1645. Mai târziu, în primăvara lui 1665, celebrul artist a executat patru gravuri pentru ilustrarea cărții rabinului Manasse ben Israel „*Piedro gloriosa o de la estatua de Nabuchodonazzar*” (Piatra glorioasă sau statuia lui Nabucodonosor). Originalele acestor gravuri, păstrate la British Museum, reprezintă visul lui Nabucodonosor, viziunea lui Ezechiel, lupta lui David cu Goliat și răpunerea lui Goliat. Potrivit unor istorici de artă care au cercetat scrisori și însemnări privind perioada amintită a creației marelui pictor, Rembrandt a mai gravat alte 6 desene pentru cartea lui Manasse, gravuri care, însă, n-au fost acceptate de autor din motive religioase și ale căror originale s-au pierdut ori au fost distruse.

Rembrandt și Spinoza se cunoscuseră? Întrebarea rămâne deschisă. Aserțiunile potrivit cărora pictorul l-ar fi inițiat pe filozof în arta desenului sînt respinse de cei mai cunoscuți cercetători. Unii specialiști găsesc o asemănare cu Spinoza în mai multe portrete de Rembrandt (Profesorul Giuglio Servatti de la Academia de Arte din Roma afirmă, astfel, că 5 portrete ale strălucitului artist olandez îl reprezintă pe Spinoza). Aceste identificări n-au putut fi, însă, stabilite de o manieră peremptorie. Cu toate acestea, se poate admite că cei doi oameni s-au putut întâlni în casa lui Manasse ben Israel, care a fost unul din învăță-

Portrete de evrei

torii lui Spinoza, sau în casa profesorului de latină al acestuia din urmă, dr. Fans van den Emden, la care locuia unul dintre cei mai buni elevi ai lui Rembrandt.

Faptul că Rembrandt a trăit mulți ani de-a lungul lui Bredstraat, în Amsterdam, foarte aproape de cartierul evreiesc, a alimentat unele fabulații potrivit cărora pictorul ar fi avut origine evreiască. În fapt, n-a existat nimic real în asemenea speculații. Ceea ce rămâne este faptul că Rembrandt a fost primul pictor care a creat portrete de evrei pătrunse de un profund sens umanist, de o profundă cunoaștere a sufletului evreiesc. El a consacrat evreilor mai multe opere decît oricare al pictor clasic. Numărul picturilor și gravurilor lui pe teme din viața evreiască este estimat la cel puțin 80. Printre acestea se numără unele dintre cele mai celebre capodopere ale artistului, ca, de pildă, „*Tobie și familia sa*”, „*Samaritanul*”, „*Pelerinii din Emaus*”, „*Scenă în interiorul sinagogii din Amsterdam*”, „*Iacov binecuvîntîndu-i pe copiii lui Iosif*”, etc.

Unele tablouri ale pictorului dau loc la controverse. Așa, de exemplu, „*Cei doi logodnici*”, cunoscut mai mult sub denumirea „*Logodna evreiască*” ar putea reprezenta potrivit unor specialiști, personaje neevreiești, în vreme ce alți numeroși experți persistă în a susține că în acest tablou este vorba de poetul evreu Miguel del Barrios și de logodnica acestuia, Abigail de Pina. Trebuie remarcat, de altfel, aici, că unii cercetători și istorici de artă, i-au atribuit lui Rembrandt tablouri care, la o mai pertinentă studiere, s-au dovedit a aparține elevilor ilustrului artist. Alte pinze sînt, poate, în mod greșit considerate ca reprezentînd evrei. Ceea ce trebuie însă subliniat este faptul că în operele lui Rembrandt regăsim, redată cu o mare veridicitate și înțelegere, multe din profunzimile sufletului evreiesc. Privind asemenea picturi sesizezi lesne că marele artist s-a îndepărtat de drumurile bătute în pictura cu temă evreiască, ceea ce i-a făcut pe experți să presupună că „interpretarea iudaică” ar fi rodul relațiilor sale strînse cu autorități rabinice ale timpului, care i-au putut furniza detalii post-biblice precise și amănunțite despre viața și tradițiile evreilor.

M.B.

RUGĂCIUNE

pictură de
Herș Merker

Surse latine despre evreii antici

(Urmare din pag. 1-a)

Tiberius vorbește de ziua de Șabat, deși — ca mulți greci și romani din acele vremuri — era convins că Șabatul ar fi o zi de post pentru evrei.

Cea mai lungă descriere a iudaismului din epoca lui Augustus se află într-un rezumat al „*Istoriei universale*” a istoricului roman Pompeius Trogus. El prezintă istoria evreilor, originea religiei lor, triburile precum și aspectul țării lor, în cadrul descrierii imperiului seleucidilor. Tratatul dintre Iudeea și Roma, din 161 înaintea erei actuale, este considerat de el a fi constituit pasul hotărîtor spre realizarea independenței evreilor de sub seleucizi. Descrierea începutului poporului evreu a fost considerată de critici drept un amalgam de informații luate din Biblie și din tradiția greco-egipteană. Materialele folosite de Trogus erau în mod cert scrise în grecește.

Literatura romană din epoca lui Augustus nu este scrisă cu animozitate față de evrei. Această apare mai târziu — primul reprezentant al acestor sentimente fiind Seneca, apoi Tacit și Juvenal. În mare măsură scrisul lor este polemic, poate și din pricina faptului că iudaismul începea să exercite atracție asupra unor categorii de locuitori ai imperiului. Or, în concepția unor reprezentanți ai aristocrației romane, iudaismul, ca și mlaștiga sa creștinismul, ar fi putut submina temelile societății romane. Fapt este că majoritatea scriitorilor care au atacat iudaismul și-au exprimat totodată ostilitatea și față de celelalte credințe venite din orient. Considerînd că tradițiile evreiești își găsesc o largă răspîndire, Seneca pretindea că evreii s-au transformat „din învinși în învingători”.

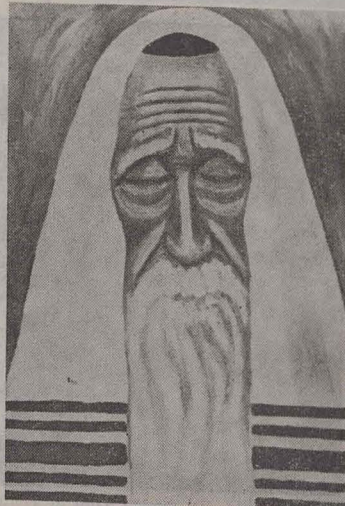
Tacit vorbește de concepția iudaică despre monoteism și opoziția evreilor față de reprezentarea chipului lui Dumnezeu, dar nu-și exprimă nici o părere personală față de acestea. În partea istorică el ignoră prima perioadă de independență a poporului și îl prezintă ca și cum ar fi fost supus din todeauna dominației străine. În ce privește conflictul dintre Roma și Iudeea, el îi atribuie procuratorilor romani corupți, ca Felix și Florus.

Juvenal și-a exprimat și el îngrijorarea față de atracția exercitată de iudaism asupra societății romane, începînd cu respectarea Șabatului. Evoluția socială ca și evenimentele din timpul lui Traian și Adrian au făcut ca iudaismul să nu mai fie o problemă importantă a societății romane, care și-a îndreptat zelul polemic împotriva noii religii.

Satiristul Persius (34—62 e.n.) descrie felul cum era sărbătorit Șabatul de către evreii din Roma, cu luminări, mincăruri de pește și ulcioare pline cu vin.

În descrierea ritualului și a credinței evreiești se întîlnește la scriitorii romani numeroase confuzii și inexactități. Astfel, epigramistul Martial, ca și Persius și alții, vorbesc de fețele palide ale evreilor în zi de Șabat, în credința că această zi este o zi de post. Varro confunda pe Dumnezeu unicul al evreilor cu Jupiter, iar Tacit cu Saturn, deoarece simbăta, ziua sfîntă a evreilor era pentru romani ziua lui Saturn.

În pofida atitudinii negative față de evrei a unor scriitori romani, „*Historia Augusta*”, o lucrare istoriografică produsă de cercurile aristocrației romane la sfîrșitul perioadei clasice, exprimă o cu totul altă atitudine. Astfel, împăratul ideal descris — Alexander Severus — este reprezentat trăind cu respect pe patriarhul Avraham iar obiceiurile și preceptele iudaice sînt redată cu comentarii favorabile.

CEL MAI MARE EXCAVATOR

La întreprinderea de utilaj greu „Progresul” din Brăila a ieșit de pe banda de montaj cel de-al 900-lea excavator hidraulic de la începutul anului. Totodată, la întreprinderea brăileană intră în producție de serie excavatorul hidraulic cu o capacitate de 1,25 metri cubi, cel mai mare excavator realizat pînă acum în țară.

PROMOȚIE RECORD

În noul an școlar, prima clasă a școlii elementare e frecventată de 472 000 de copii — promoție record în istoria învățămîntului general din România. Tot în acest an școlar și-au deschis pentru prima oară porțile 174 licee de specialitate, marcînd concret generalizarea primei trepte a învățămîntului liceal. Peste 70 000 de elevi și-au reluat activitatea școlară în școli noi.

SIMPOZION INTERNAȚIONAL

La București s-a desfășurat un simpozion internațional pe teme de ergonomie, organizat de Biroul Internațional al Muncii în colaborare cu Ministerul Muncii din România. Prin caracterul său de larg interes științific și practic, acest simpozion consacrat condițiilor de muncă ale omului, a reunit peste 800 de specialiști din 40 de state de pe toate continentele.

PREMIERĂ INDUSTRIALĂ

Construcții de mașini-unelte de la Întreprinderea Mecanică din Roman au asimilat și introdus în producția de serie strunguri Carusel de 1 600 milimetri. Noile strunguri, primile de acest fel produse în țară, vor dispune de comandă numerică, de dispozitive speciale de copiat și rectificat, ceea ce le situează printre cele mai bune mașini de acest tip din lume.

COMPLEX SPITALICESC

Un modern complex spitalicesc a fost inaugurat în cartierul de nord al Municipiului Ploiești. El dispune de un spital cu 724 de paturi, laboratoare și 10 săli de operație dotate cu aparatură perfecționată. Tot în cadrul complexului s-au dat în folosință o policlinică și o farmacie.

20 000 000 TONE...

La Combinatul de lîanși și azbociment din Bicăz a fost elaborată cea de-a 20 milioanea tonă de ciment de la punerea în funcțiune a acestei unități, a cărei apariție pe harta industrială a țării este legată de construcția lanțului de hidrocentrale de pe Bistrița Cantitatea de ciment produsă pînă acum la acest Combinat acoperă necesitățile construirii a peste 1 330 000 de apartamente convenționale sau a 34 de baraje de mărirea celui al marii hidrocentrale de la Bicăz.

UN DICȚIONAR DE ACUM 3000 DE ANI

În vechea localitate Afek, de la izvoarele riului Yarkon, unde s-a aflat pe vremuri orașul Antipatris, s-au făcut anul acesta excavări cu rezultate spectaculoase.

În cadrul unei conferințe de presă, Moshe Kohavi de la Institutul de arheologie de pe lângă Universitatea din Tel Aviv a arătat că printre descoperirile făcute în cursul acestui sezon se află și câteva tăblițe de lut cu inscripții cuneiforme. Ele datează din perioada canaanită, cca 1200 înaintea erei actuale, adică din vremea cuceririi Canaanului.

Cercetătorii au tras concluzia că aceste tăblițe reprezintă fragmente dintr-un dicționar sumerian-acadian, conținînd termeni din domeniul agriculturii ca „plug”, „grîu”, „săpă” precum și numele zeului soarelui, Șamaș.

Potrivit celor arătate de dr. Kohavi, tăblițe cu inscripții cuneiforme se găsesc extrem de rar. Faptul că acestea descoperite a fost făcută la Afek dovedește importanța acestei localități în antichitate, cînd a fost un important centru de comunicații rutiere.

Tot pe acest teren s-a descoperit un mormînt de piatră conținînd vase canaanite, cipriote și miceniene; un pumnal și o oglindă din bronz, precum și cercei, brățări și coliere din aur.

Afek este menționat în Biblie ca unul dintre orașele canaanite cucerite de Iosua. Mai târziu, filistenii au folosit Afek ca bază pentru armatele care urmau să se lupte cu regele Saul la muntele Gilboa.

Un mileniu mai târziu, Herodes a construit un nou oraș pe care l-a numit Antipatris, după numele tatălui său. Acest oraș a fost ulterior distrus de legiunile romane în anul 66, în drumul lor spre Ierusalim.

Dintre cele unsprezece băi rituale descoperite în localitățile pe valea Rinului, se deosebesc, ca frumusețe arhitecturală, cea din Worms (construită în anul 1034, refăcută în 1558 și ieșită din funcțiune în jurul anului 1700), cea din Speyer (construită pe la mijlocul secolului al XII-lea, pomenită cert documentar în 1385 și ieșită din funcțiune în 1534), cea din Andernach (construită în 1230, reconstruită de primărie în 1512 și folosită până în 1630), cea din Dentz, (construită, probabil, la mijlocul secolului al XV-lea) și cea din Friedburg (construită în 1620 și folosită până la sfârșitul secolului al XVII-lea).

meridione

Colecția
Rosenbloom

Bine organizată, comunitatea lusitană întreţinea legături strînse cu iudaismul din alte ţări europene şi, mai ales, cu cel spaniol. După marea expulzare din 1492, mulţi evrei din Spania au căutat refugiu în Portugalia. Acest refugiu a fost însă dramatic de precar. Păru ani după sosirea lor, monarhul portughez

În zilele noastre, comunitatea din Portugalia este jumătate sefară și jumătate askenaz. Evreii de tip askenaz, în cea mai mare parte provenind din Germania și Polonia, s-au stabilit în timpul celui de-al doilea război mondial. Sefarizii au venit încă de la începutul secolului trecut. În țară funcționează cinci sinagogi, două în Capitală, una la Porto și alte două la Faro (în sud), deschise doar cu prilejul marilor sărbători.

Comunitatea din Lisabona, singura care înțelegea ca un cadru instituțional evreiesc (corelignarii, puțin numeroși, din provincie fiind afiliați nominal la ea) este condusă de un „Parnas” — președinte de congregație — ales de obște la fiecare cinci ani și care reprezintă obștea în chestiunile comunitare.

În decursul ultimilor ani ai vieții sale, Rosenbloom era mereu găsit în mijlocul colecției sale, scoțind din rafturi cărți sau manuscrisse rare pentru a le prezenta vizitatorilor, pe care îi uimea cu excepționalele lui cunoștințe în materie de bibliofilie. Și în piesele dăruite Universității ebraice se reflectă însușirile de cunosător în materie ale colecționarului pușionat. În fiecare dintre cărțile donate și împreună cu fiecare manuscrit rar se află o amplă notă explicativă redactată de Charles Rosenbloom, de fapt un microstudiu, prin care cercetătorii și vizitatorii ști însuși despre valoarea operei, ca și despre împrejurările apariției sale. Prin aceasta, donatorul voia să se asigure că piesele de inestimabilă valoare vor fi prezentate și descrise în mod corespunzător.

Privitv unui om de știință de mare competență, dr. Mordehai Nadov, directorul secției de manuscrise a Bibliotecii Universității ebraice, colecția Charles Rosenbergloom constituie o achiziție deosebit de prețioasă prin aceea că reprezintă „o selecție profesională, mărturie a gustului foarte sigur al unui colecționar cu vaste cunoștințe în domeniul respectiv și care știa întotdeauna ce căuta”. Dr. Nadov acordă o deosebită importanță faptului că Biblioteca de pe lângă Universitatea ebraică posedă, pentru prima oară, un exemplar din ediția originală a Bibliei lui Gutenberg.

NUNTĂ LA NEW DELHI

În ceremonialul practicat la căsătoriile membrilor comunității Bagdadi a fost inclus un ritual cunoscut sub denumirea de „orisi”. Așezată între o lampă aprinsă și un vas cu orez, mireasa, cu fruntea împodobită de *shera* (un șirag de perle sau o cunună de flori) îi primește, în ajunul nunții, pe prietenii apropiați ai mirelui, care-i aduc podoabe pentru găteala de nuntă. Podoabele dăruite sînt apoi prezentate altor invitați care le examinează și pronunță complimente de politețe.

În casa miresei, femeile au pregătit o masă copioasă care, în mod obişnuit, e urmată de oferirea unui ceai pentru un mare număr de invitaţi. Îmbrăcăta în rochia nupțială, mireasa se îndreaptă spre sinagogă unde îl așteaptă pe mire. Acela vine însoțit de doi prieteni, maritorii săi. El aduce un inel de argint pe care-l va da miresei, în semn de înfăptuire a unirii lor. Inelele sînt de același fel pentru toți, indicînd simbolic prin aceasta că toți oamenii sînt egali în fața Domnului. În tot timpul ceremoniei nupțiale, mireasa poartă un voal. Acest voal, care acoperă fața, nu e ridicat decît la sfîrșitul întregii ceremonii. De la sinagogă, participanții sînt invitați la domiciliul părinților miresei unde se servește o masă bogată, în timpul căreia se întonează cîntece religioase tradiționale și se bea un vin special, „casri”, preparat din amestec de struguri și citrice.

CARNET

DRUMURI...

Drumuri, drumuri... Drumurile Moldovei mai păstrează încă amintirea voastră, deaurile pe care de atâtea ori le-ați urcat gîndind la pas, alături de caii înspumați, vă în mînt, satele albind în colbul amiezii vă așteaptă parcă să vă vadă iar trecînd... Acolo, pe tîrîmul liniștii nesfîrșite unde, ca toți muritorii, ați poposit definitiv la capătul călătoriei, aș dori să aflați că trecerea voastră pe acest pămînt nu a fost fără folos, că truda voastră nu este dată uitării. Drumurile vă păstrează amintirea, iar fiii, nepoții și strănepoții, cărora profesia voastră le-a devenit nume de familie — Cărușu, Cărușu, Cărușu, Cărușu etc. — știu prea bine că nu au a se rușina cu această ascendență. Dimpotrivă.

Astăzi, cînd tehnica și viteza au suprimat distanțele, cînd aștri făturiți de mîna omului ocolesc în 60-70 de minute planeta, cînd oamenii se trezesc dimineața în patul lor, își iau micul dejun în avion, prințul la două mii de kilometri de casă iar seara patul în care se culcă se află exact la celălalt capăt al pămîntului, astăzi ne vine greu să înțelegem, și mai ales să prețuim, rostul și folosul pe care voi, cei mai modeste dintre modești — căruși, cîtișari, surugii, oameni ai drumurilor — le-ați adus oamenilor tirgurilor.

În acele vremuri fără avioane, fără mașini și fără trenuri, voi erăți unica trăsătură de unire dintre țîrg și lumea largă, singura modalitate de circulație a oamenilor și bunurilor. Birja înălță cu poclit sau cotiuga rudimentară din lemn negeluit erau, deci, unele care în mod cert slujeau progresul, așa cum voi înșivă, cu vorba voastră împiedicată și cu lungile tăceri li slujeați — se înțelege, fără a fi cituși de puțin conștienți de acest lucru. Căci nu înalte idei abstracte și nici dorul de aventură vă îndemna la drum, ci trebuința elementară de a agonisi cele trebuitoare traiului, pentru voi și familiile voastre împovărate. Dar acesta este aspectul subiectiv al existenței voastre, care nu schimbă cu nimic pe celălalt, obiectiv.

În acele vremuri molcome și tîhnite, cînd viața curgea după cu totul alt ritm, cînd aproape nimeni nu se grăbea și oamenii nu se depărtau decît rareori de la casa, din țîrgul natal, voi erăți veșnic grăbiți, voi erăți mereu pe drumuri. Nu numai răgazul ați de necesar pentru învățătura vă lipsea, ci și cel pentru rugăciune. Și pe aceasta din urmă o făceați la rezeală, între adăpatul cailor și înhamatul lor la birja sau cotiugă, ba uneori — la ce să ne ascundem după degete? — chiar în vreme ce vă îndeletniceați cu aceste prea puțin sfînte treburi. Se găseau în țîrg unii pe care această cam neobișnuită îmbinare îi scotea d. fire, dar spiritele cu adevărat înțelepte erau departe de a vi-o lua în nume de rău. Ele înțelegeau că aceasta nu vine dintr-o credință slabă, ci dimpotrivă. S-a păstrat răspunsul pe care rabi Levi-Itzhak din Berdicev l-a dat unui prea zelos și pripit evlavios, care a alergat într-un suflet să-l reclame rabinului pe un anume cărușă, că unge roțile cărușei sale în timp ce-și face rugăciunea: „Vrei să spui, l-a îndreptat cu blîndețe rabinul — că se roagă chiar și atunci cînd unge roțile cărușei...”. E altă înțelepciune în acest răspuns, o altă de adevărat cunoaștere a condiției și sufletului vostru de oameni ai drumurilor și ai trudei fără răgaz, incit nu văd ce s-ar mai putea adăuga.

Nu, în toată existența voastră nu ați avut aproape niciodată timp pentru zăbava înțeleaptă a învățaturii. Iarna-vara, pe orice vreme, drumurile vă așteptau, larg desăfășurate, drumurile vă chemau iar voi știți că trebuie să dați urmare acestor chemări. Birja cu arcurile cam uzate, cu poclitul cam pleznit, prin care ploile reci de toamnă își făceau lesne drum, erau veșnic pline cu călători, oameni pe care un necaz neașteptat, o treabă grabnică îi mîna la drum. De cele mai multe ori, în acele vremuri, pricinile drumului erau triste — un copil de la oraș care s-a îmbolnăvit greu și mama alerga să-l vegheze la căpătîi, o treabă înclintă la tribunal, o soră căruia i-a murit bărbatul lăsînd-o cu o casă de copii... Înghesușiți ca vai de lume în birja, speriați și neliniștiți de neprăvăzutul drumului, oamenii își povesteau între ei necazurile, oftînd și căutînd cuvînt de îmbărbătare. În acest timp, pe capră, bătut de ploii, toamnă, biciuit de crivăț iarna, ars de arșiță vara, moșu Lipa își îndemna cu glas mereu răgușit caii... Mai repede, lenșiorul, mai repede!... Drumurile erau desfundate, birja înainta scîrînd și hureducînd amarnic peste numeroasele gropi și bolovani, nu odată de pe capră se azeaua înjurături cumplite, dar toate acestea nu aveau mare însemnătate. De seamă era să ajungă la destinație, fiecare cu necazurile, temerile și speranțele sale...

La țîrg, moșu Lipa trăgea întotdeauna la același han, „La cocos”, unde-și avea patul său, alături de cele ale cărușilor și birjarilor din celelalte țîrguri din această parte a Moldovei. În zori, se grăbea să-și adune pasagerii spre a face calea întoarsă. Oamenii se schimbau, dar necazurile erau foarte asemănătoare... Un fecior bolnav, o soră văduvă, un părinte bătrîn și neajutorat. Oamenii ascultau oftînd aceste triste povești adevărate, iar sus, pe capră, moșu Lipa dădea bici cailor care își sa-uevenit și blestema amarnic — pe cine? Poate caii, poate drumurile desfundate, poate amarul vieții...

Erau uneori, și altfel de drumuri — părinți fericiti plecau la nunta fiicei, bunici poștiți la oraș, la un brith sau Bar Mitzva unui nepot. O, atunci făcea să fie văzut moșu Lipa, atunci se înfățișa în toată mîreția modestei sale profesii! Anii, deceniile urziseră parcă miraculoase fire între omul de pe capră și caii săi, căci și ei păreau cuprinși de voia bună generală.

Necazuri, bucurii, speranțe... Toate își aveau loc în birja tixită, ce înainta hureducîndu-se și scîrînd pe drumurile ce legau țîrgul de lumea largă. Necazuri ale oamenilor mărunchi ce formau „clientela”, la care se adăugau propriile voastre necazuri, multe, propriile bucurii, rare. Drumurile erau lungi, birja înainta greu, trasă de cai costelivi, hrăniți mai mult cu paie și mai puțin cu ovăz, iar oamenii își alungau urtul vorbind. Despre viața lor, despre necazurile ce i-au scos din casă, de la rostul lor de fiecare zi, punîndu-i pe drumuri. Iar omul de pe capră dădea bici cailor, îi îndemna cu cuvinte pipărate și cu altele de alint, cu mintea și cu sufletul alături de cei din trăsura. Așa azi, așa mîine — iarna și vara și primăvara și toamna, an după an, an după an... Copiii creșteau și deveneau oameni în putere, unul cite unul bătrînii plecau în cealaltă călătorie, cea fără întoarcere, iar moșu Lipa, cu barba sură și girbovit pe capră, își îndemna cu glas slăbit caii... Vremurile nu mai erau aceleași, drumurile începuseră a fi străbătute de umitoare căruțe trase de cai-putere, arterele de oțel ale șinelor se întindeau pînă în preajma țîrgului, dar el continua să-și împlinească rostul... Pînă într-o zi cînd i-a sunat ceasul drumului din urmă.

Drumuri, drumuri... Drumurile pe care neodihniți le-ați bătut o viață întreagă, drumurile care au fost rostul și menirea voastră pe lume, drumurile vă mai păstrează încă amintirea, vouă, modești și trebuitori truditori ai țîrgului de altădată.

VICTOR RUSU

Adunările generale ale comunităților

PITEȘTI

Majoritatea enoriașilor comunității din Pitești au ținut să fie prezenți la adunarea generală. Conducerea Federației a fost reprezentată de d. Emil Șechter, secretar general. Darea de seamă a fost prezentată de d. Israel Friedman, președintele comunității.

La discuții au luat parte d-nii: Marcel Schwartz, Mihail Leibovici, Filip Lazarovici, Herman Rubinstein, Saul Rosenzweig, Israel Friedman și Maier Herscovici. Vorbitorii și-au arătat satisfacția de a lua parte la o adunare în care sînt dezbătute probleme ale comunității și au mulțumit Federației și personal d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen pentru îndrumarea permanentă și sprijinul acordate tuturor comunităților, mari sau mici.

În noul comitet au fost propuși d-nii: Israel Friedman, Saul Rosenzweig, Mihail Leibovici, ing. Herman Rubinstein și Jacob Singer.

VATRA DORNEI

Toți enoriașii comunității au fost prezenți la adunarea generală. Comitetul de conducere al Federației a fost reprezentat de d-nii: Emil Șechter, prof. I. Kamil și E. Rohrlitch.

Darea de seamă a fost prezentată de d. Josef Margulies. În cadrul comunității funcționează două sinagogi, din care la una se oficiază zilnic, dimineața și seara. Sfîntul lăcaș este frecventat și de oaspeții veniți la tratament sau odihnă în această frumoasă stațiune. Celălalt lăcaș, Templul mare, remarcabil edificiu arhitectonic, a fost renovat în ultimul an, cu fonduri puse la dispoziție de Federație.

Peste 40 de enoriași sînt ajutați cu bani, alimente, medicamente etc. „Revista culturii mozaice” este citită cu interes de coreligionari. De folos real în îndrumarea vieții de cult este Luah-ul.

La discuții au luat cuvîntul d-nii: dr. Mendel Ardeleanu, I. Fessler, Nathan Fleischer, Marcu Ostfeld, Moise Marcu, B. Iulius, precum și d-nele: Clara Seidner și Clara Weinstein.

În noul comitet au fost propuși d-nii: Josef Margulies, Eugen Gantz, Otto Reiberg și Moritz Binderer.

CÎMPULUNG MOLDOVENESC

Și la Cîmpulung participarea enoriașilor la adunare a fost generală, ei exprimîndu-și și în acest fel atașamentul față de comunitate.

Darea de seamă a fost prezentată de d. Carol Klopfer. Ambele sinagogi au fost renovate în ultima vreme, lucrările ridicîndu-se la cea. 150 000 lei, sumă pusă la dispoziție de Federație. Se oficiază zilnic, dimineața și seara, de buna funcționare a lăcașelor de cult îngrijindu-se în mod deosebit d-nii Carol Klopfer, Mendel Knoll și Samuel Sobe.

Toți enoriașii sînt contribuabili ai comunității. Revista este citită cu interes.

La discuții au luat parte d-nii: Jacob Merdler, dr. Bernard Friedel, Arnold Erlich, Isaac Polak, dr. Suhar Abramovici, Iulius Wagner, Samuel Sobe, Mendel Cnoll, Conrad Schlefer și d-nele: Sali Goldenberg, Enta Scherter, Gusta S.

În noul comitet au fost propuși d-nii: Carol Klopfer, Fișel Fuchs, Reful Abramovici și Isaac Gartenlaub.

*

Participanții la adunările generale au adresat cite o telegramă omagială Emineiței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

TEZAU ARHEOLOGIC

Secția de antichități a Muzeului Israel a intrat în posesia unui tezaur arheologic prețios: 188 de monede din primele trei secole ale erei actuale. Colecția a fost descoperită cu prilejul unor săpături recente și însemnătatea ei constă în faptul că majoritatea monedelor au fost bătute de către diferite orașe, despre care nu s-au păstrat alte relicve sau informații istorice.

Strul Schechter ש"ר

„Lacrimile ce le vărsăm atunci cînd dîplingem un om kaser, Dumnezeu le numără și le păstrează în tezaurul său” (Talmud Bavli).

Un om kaser, adică un om întreg, fără prihană, simplu în noblețea-i sufletească și nobil în singurătate. Modestia și dezinteresarea l-au călăuzit pe Strul Schechter ש"ר o viață întreagă în toată munca depusă în slujba sfîntei noastre obști și a instituțiilor ei de cult și de cultură iudaică.

Timp de 52 ani a fost secretarul societății de studii talmudice „Chevra Șas”. Cînd spunem „secretar” utilizăm un termen funcțional-administrativ. Mai nimerit ar fi dacă am spune că el a fost sufletul acestui institut. Cinci decenii de-a rîndul, pînă cînd boala l-a doborât, în fiecare vineri și sîmbătă, Strul Schechter colinda sinagogile din cuprinsul cartierelor Capitalei, spre a chema oamenii la învățătura talmudică, iar cînd cursul începea și participanții erau așezați în bănci, Schechter se afla undeva într-un colț al sinagogii, neobservat, gîndind cu vîntul Torei și a sa înțelepciune.

Cine altul decît Strul Schechter a fost, decenii de-a rîndul, animatorul sinagogii Malbim, a învățaturii zilnice din acest lăcaș de rugăciune? Cine altul decît el, a fost acela care, zi de zi, veghea la împlinirea poruncii date de marele rabin al comunității bucureștene, Meer Leibish Malbim מ"ר, „acea כ"ה יבנה א"ל וז"א” — se stingă lumina la Dumnezeu, lumina învățaturii?

Strul Schechter a fost și melamed. Alerga la casele copiilor și li aducea la Talmud-Tora, le era dascăl și părinte iubitor. Cine poate să uite duioșia pusă de dînsul într-o oră în care preda „Alef-Beth”?

O viață întreagă neobosit Strul Schechter a dat mereu, neîncetat, a dat din sufletul său, din puterile sale, din dragostea sa, a cheltuit ca un nabab toate comorile sale sufletești, dîruindu-le colectivității evreiești.

Niciodată n-a luat, întotdeauna a refuzat orice avantaj, orice cîștire.

Spucea odată marele învățător rabi Moșe Sofer, ש"ר: „Atîția oameni se plîng că n-au cu ce trăi. Rari mi-a fost dat să aud însă oameni plîngîndu-se că n-au cu ce muri...”

Strul Schechter n-a avut întotdeauna cu ce trăi. Demn și integru, nimeni nu avea voie să arate măcar că e dispus să-l ajute. În schimb, însă, privind bine, apoi la o astfel de viață închinată binei, a putut conchide că a avut cu ce muri.

În inimile noastre a rămas durere prin pierderea sa. În obște noastră a rămas un gol, greu de acoperit. Viața lui să ne fie pildă tuturor. A fost viața unui Adam Kaser, a unui om întreg, a unui evreu devotat și plin de spirit de sacrificiu, viața unui țadik — unuia dintre cei Drepti.

DECESE

În perioada 26 septembrie — 10 octombrie 1974, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Grünberg Golda (84 ani), Strada Bateriilor 15; Goldstein Josef (82), Bradului 34; Ancelovici Lupu (71), Trifoi 47; Weiss Desideriu (68), Petru Cercel 7; Imberg Iancu (72), Banu Manta 8; Reizer Hana Malca (86), Romulus 22; Löbel Simion (80), Calea Victoriei 134; Georgescu Gogu (73), Bd. Republicii 45; Schechter Strul (82), Negru Vodă; Ordnung Filip (62), Colței 14; Balan Iosub (62), Desislui 118; Rovanu Clara (91), Pictor Romano 18; Weintraub Eti (71), Aurora 29; Braunstein Peretz (69), Sfîntii Apostoli 25.

BEREȘIT — CARTEA ÎNCEPUTURILOR

(Urmare din pag. 1-a)

întregii noastre legislații de alimentare rituală. Primul om trebuia, în primul rând să-l auză că există hotare pe care n-are voie să le treacă chiar dacă dincolo de ele îl așteaptă satisfacerea poftelor.

În definitiv sorginta dreptului e oare altceva decât așa cum îl definește adagiul latin „Jus est suum cuique tribuere, alterum non laedere”? A da fiecăruia ce este al său și a nu leza pe celălalt! Iată noțiunea hotarelor între sferele indivizibile și ale colectivității lor, iată pe acel „destul” pe care omul trebuie să se învețe a-l spune. Adăncind această etică și respectând-o, crima, jaful, războaiele și altele altele calamități i-ar fi fost cruate societății umane.

Cel dintîi păcat și cel capital al omului a fost, deci, că nu s-a mulțumit cu ce i s-a îngăduit și ceea ce era destul spre a-l potoli foamea, ci a fost tentat tocmai de ceea ce nu era îngăduit. Înfrîngînd această poruncă, omul capătă „facultatea de a distinge binele de rău”. Lumea era o grădină a fericirii. De jur împrejur strălucea numai lumină și bucurie. Binele și numai binele se afla pretutindeni, căci numai el, binele a creat totul.

Călcînd însă comandamentul de a nu depăși hotarele îngăduite, devenind sclavul instinctelor, omul creează răul. În sine răul nu există. El devine, însă, o primejdioasă fantomă, creată de fantezia omului. Spre a putea justifica trecerea granițelor a ceea ce e îngăduit, omul creează iluzia că dincolo se află răul care trebuie nimicit, căruia trebuie să i se zmulgă ceea ce stăpînește. De bună sau rea credință, din acea zi în care au înfrînt comandamentul divin, oamenii, colectivitățile au început să împartă lumea în două tabere, a binelui și a răului, a întinerii și a luminii. Din acea zi, omul a „început să moară”, să se pună deacurmezișul vieții care, așa cum a fost concepută de Creator, trebuie să fie, așa cum o definește versetul: „Și a văzut Dumnezeu tot ceea ce a făcut și era foarte bine (Geneza 1, 31).

Păcatul primar apăsă cu al său blestem omenirea. Ea poate să se elibereze, restabilind hotarele între ceea ce e îngăduit și ceea ce lezează pe aproapele, încetînd de a desparți lumea în două tabere. Omenirea trebuie să învețe să spună „destul” dezlănțuirii oarbe a patimilor. Ea trebuie să redevină stăpîna elementelor în plină dezagregare, să știe să le domine și să le minuiască spre binele ei. Oplica oamenilor trebuie să devină una luminosă, pentru că omul să-și exlirpe iluzia răului, să vadă numai binele.

III. Cain și Hevel

A doua generație. Doi frați. Unul e păstor, celălalt agricultor. Le aparține întreg pămîntul. Hevel se adresează lui Cain cu îndemnul ca să schimbe între dinșii produsul muncii lor. „În din lina oilor mele și îmbracă-ți trupul, iar în schimb dă-mi din rodul ogoarelor tale spre a mă hrăni pe mine și turmele ce-mi aparțin” — se roagă dinșul către fratele său. Sînt doar fiii aceluiași părinte. Trupul lui Adam a fost doar alcătuit din țărina desprinsă din cele patru vînturi, de la răsărit și apus, de la miază-zi și miază-noapte spre a simboliza astfel unitatea familiei umane. Pămîntul acesta e doar desul de bogat spre a-i hrăni pe toți.

Cain e însă ros de viermele lăcomiei, al nesatului. Vrea să fie singurul stăpîn al bogățiilor lumii. Mîntea lui lucrează febril, nu spre a face unelte care să deslăsească mai bine pămîntul, să facă rodul mai bogat, ci spre a șlefui o piatră și a ascuți un cuțit cu care să poată ucide pe fratele său (Midraš Raba). În locul conviețuirii pașnice, Cain alege crima și stigmatul infamiei fi și calauză pașii. Pecetea nelegiuirii se întipărește pe fruntea primului criminal.

În zadar Cainii tuturor vremurilor vor să-și acopere crima punîndu-se la adăpostul exclamării predecesorului lor: „Sînt eu oare paznicul fratelui meu?” În zadar încearcă să-și disimuleze intențiile nelegiuite. Avertismul sever dumnezeiesc le dă răspunsul permanent valabil

קול דמי אחי צועקים אלי מן האדמה
„Vocea singelui fratelui tău strigă către mine din pămînt”. Nici o crimă nu rămîne nepedepsită. Prin fărâdelegea sa virșită Cain nu izbuteste să-și atingă scopul, dimpotrivă, își sapă propriul său mormînt. E mormîntul blestemului veșnic.

IV. Generația potopului

Au trecut, de la apariția primului om, zece generații. Cu rezepticune, urmașii

lui Adam coboară pe scara de jos a animalității. Lumea devine o junglă. Legea celui mai tare domină raporturile sociale. והימלא הארץ חסם. Pămîntul s-a umplut cu jaf”. În legătură cu traducerea exactă a cuvîntului חסם comentatorii talmudici fac o deosebire de nuanțe între acesta și cuvîntul jaf care e corespondentul noțiunii de jaf. El susține că există două feluri în care un om depozedează pe celălalt de rodul muncii sale. גונל לא יחייב דמי.

Jefuitorul comun nu plătește nimic pentru bunul jefuit. El pradă la drumul mare, dar în schimb se scoate din cadrul societății și se pune sub imperiul sancțiunii sociale ce-l urmărește. Ca atare el nu poate repeta. actul său decît cu riscuri și ferindu-se de oameni. חסם יחייב. Noțiunea de חסם corespunde însă aceluia care pradă acoperit fiind de legile societății, care plătește muncitorului pentru munca sa, dar în realitate stoarcă de la dînsul beneficiile ei, care exploatează pe semenul său la adăpostul unei pretenții morale. El nu riscă nici o pedeapsă, poate continua nestingherit nefasta-i acțiune de jefuire și ca atare, spun înțelegîți Talmudului, (Tratat Baba Kama 62) e mult mai primejdios decît cel dintîi.

Cu mii de ani înainte de epoca noastră, această nuanțare de noțiuni a reflectat ciocotul de revoltă al marilor noștri învâțători împotriva unei orînduiri în care jaful era legiferat și în care cel împilărat era lipsit de apărare. O astfel de organizare socială nu poate duce decît la potop, la nimicirea a tot ceea ce s-a clădit.

Contemporanul acestei generații e Noah cel calificat de versetul biblic אש דקדק „om drept, întreg era dînsul în generațiile sale” (Geneza 6—9). Numai în raport cu astfel de contemporani Noah era un om drept, susțin unii talmăcitori biblici. Integritatea sa e relativă după părerea acestora căci dacă trăia într-un mediu mai puțin corupt alta ar fi fost calificarea sa. Într-adevăr dacă aruncăm o privire asupra personalității sale, constatăm că Noah s-a limitat în a se îngrijii, atît din punct de vedere sufleteș cît și din cel material, numai de dînsul și de familia sa.

Noah era mulțumit cu sine însuși, își împlineste îndatoririle față de Dumnezeu. Sufletul său era astfel mințit. Construirea o arcă în care să se adăpostească el și ai săi. Trupurile lor erau astfel salvate. Vedeau că se apropie un potop care va nimici tot ce-l înconjoară dar preocupările sale nu depășeau limitele casei sale.

Folclorul idiș cunoaște expresia „A tadic in pelz”, „un om drept într-o blană” menită să ironizeze pe falșii „oameni drepti”. Un înțelept rabin explica această expresie populară arătînd că atunci cînd e frig într-o încăpere, există două moduri de a te încălzi: ori aprinzi focul în sobă și atunci se bucură de căldură pe lingă tine și ceilalți locatari, ori te îmbraci cu o blană și îi lași pe ceilalți să dirdie în timp ce fie îi-e cald. „Un tadic înfășurat într-o blană” e astfel simbolul egoistului care duce grijă numai de sine. Un astfel de tadic, în concepția unor comentatori, era Noah.

Deluviul a venit. Oamenii n-au știut să-l evite. Arca lui Noah reprezintă însă, de pe acum, cheazăia vieții ce va trebui să renască. Valurile distrugătoare nu pot continua la nesfîrșit. Va trebui să sosească momentul cînd ele se vor retrage. Porumbelul gingaș și nevinovat are menirea de a aduce această veste salvatoare. Cu ramura de măsline în cioc, el filfice cu aripile sale proclamația încetării potopului și al unui nou început al creației, al unei creații care va trebui să țină seama de greșelile trecutului și să pună baze mai sănătoase noilor alcătuirii sociale. Prea mare a fost cataclismul pentru ca oamenii să nu fi învățat ceva. Prea numeroase au fost jertfele pentru ca viața cea nouă să nu fie clădită pe alte temeiuri. Porumbelul păcii aduce această chemare prin ramura de măsline.

De ce măsline? se întreabă înțelepții noștri. Pentru că, spunea porumbelul, mai bine ca hrana mea să fie amară precum măslinele dar s-o primesc de la Dumnezeu, decît să fie dulce ca miera și s-o capăt din mîna unui om. Mesajul păcii trănice își are deci temelia pe o nouă orînduire, în care fiecare ființă să-și capete hrana în mod demn iar nu cerșind-o de la semenul său. Viitoarele catastrofe vor putea fi înlăturate, numai ascultînd acest îndemn al porumbelului ce reprezintă, în vremurile noastre, mai mult ca orînd, năzuința de pace a popoarelor.

La moartea lui ZALMAN SHAZAR ז"ל

de Șef rabin dr. Moses Rosen

שר וגדול נפל היום בישראל (שמואל בגי'לה).

Prin încetarea din viață a lui Zalman Shazar dispăre una din figurile cele mai reprezentative ale iudaismului secolului XX. Deși se consideră că timpul e cel ce conferă proporții exacte personalităților istorice, în cazul de față este de pe acum evident pentru toți că cel ce ne-a părăsit în zilele de Suceot ale anului 5735 a fost una din figurile proeminente ale acestei generații. El va rămîne ca atare în amintirea poporului.

Viața lui Zalman Shazar este indisolubilă legată de cea a poporului său, biografia sa este în mare măsură un capitol din istoria dramatică a epocii noastre. Despre puțini se poate spune ceea ce în cazul lui Zalman Shazar se impune de la sine: că a fost o intrupare vie a iudaismului, în tot ce are el mai valoros, că existența, efemeră, a acestui hărbat a constituit pentru generațiile viitoare, o încarnare a lui Netzah Israel, a perenității poporului.

A fost un fiu ales al poporului, legat prin mii de fire de credință, de tradiția, de destinul său. Pînă și numele ce l-a primit la naștere e simbolic: Shneuer Zalman, nume ilustru în tradiția evrească, numele rabinului din Liady, întemeietorul curentului hasidic Habad. A purtat acest nume cu demnitate, adăugîndu-i un plus de strălucire. A fost și a rămas pînă în ultimele sale clipe un adept al hasidismului; a fost habadnic în accepția superioară a termenului, intrînd cu prisosință toate cele trei atribute ale noțiunii: Habad adevărat Hohma, înțeleg_cinunea; Bina, cunoaștere; Daat, învățătura.

Habad a fost pentru Shazar mai mult decît adeziunea la o școală religioasă, a fost însuși sensul vieții sale. Căci copilul născut în anul 1889 în tîrgul Mir, una din comunitățile tipice din răsăritul Europei secolului trecut, a deprins mai înfîi în ambianța familiei, apoi la heder, odată cu cele dintîi cunoștințe, să respecte și să prețuiască valorile noastre tradiționale. Cultura tradițională avea să și-o adăncască apoi la Vîlna, pe atunci unul dintre cele mai vestite centre de învățatură iudaică. Tot aici a cunoscut și a aderat la idealul de renaștere națională evrească, ideal pe care l-a slujit cu aceeași credință curată. În acest fel, valorile vechi, tradiționale, își află în mod firesc corolarul modern, într-o deplină și armonioasă simbioză. Expresia vie a acestei simbioze a fost Zalman Shazar, fiul hasidimilor habadnici din Mir.

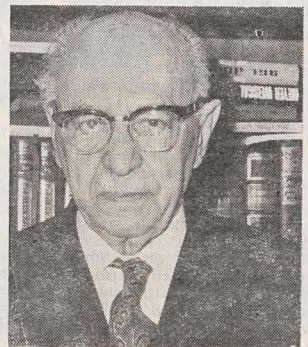
Pe fundamental trahic al culturii tradiționale, Zalman Shazar înalță edificiul unei solide culturi moderne: în anii premernagători primului război mondial, el studiază istoria și filozofia la universitățile din Freiburg, Berlin și Strasbourg. Cunoștințele de specialitate dobîndite le va folosi spre a studia cu minuțiozitate și metoda trecutului evreiesc din răsăritul Europei, precum și epoca pasionantă a lui Sabetay Zwi.

În anul 1920 se stabilește la Ierusalim, unde-și continuă activitatea științifică. În același timp, desfășoară o susținută muncă în tîmpul publicistic, o altă pasiune din tinerețe. A deținut funcția de redactor-șef al ziarului „Davar”, unul din cele mai prestigioase ziare ebraice. A fost, de asemenea conducătorul editurii „Am Oved”, nume foarte prestigios în istoria culturii moderne ebraice.

A fost, deopotrivă, omul ideii și al faptel, continuînd și în această privință o veche și aleasă tradiție hasidică. Nu s-a mulțumit să-și slujească poporul numai cu gîndul, cu condeiul și cu vorba, ci — cum se spune într-una din cele mai sfînte rugăciuni — „cu tot sufletul, cu toată ființa sa”. În anii dramatici din preajma și din timpul celui de al doilea război mondial a fost activ în domeniul de interes vital pentru soarta poporului, pentru viitorul său. De la tribuna reuniunilor și congreselor, în coloanele ziarelor, a făcut să răsună glasul său întru salvagardarea nu numai a valorilor spirituale ale poporului evreu, ci a însăși existenței sale fizice.

După anul 1948, a deținut înalte funcții și responsabilități în Israel. A fost cel dintîi ministru al educației și culturii, apoi conducătorul departamentului de educație iudaică pentru Diaspora, iar în anul 1963 a fost ales în cea mai înaltă funcție — de Nassi, președinte al statului. Timp de un deceniu a deținut supremă magistratură, căreia l-a conferit prestigiu și strălucire.

Zalman Shazar a transformat casa președintelui statului într-o casă de învățatură. Studiul Tanachului (Bibliei), făcut la cel mai înalt nivel, de către competenți cercetători, se făcea în mod regulat în casa sa și cu participarea sa directă.

Un „șur” de Ghemara, învățarea Talmudului, făcea parte din programul zilnic al aceluia care avea de îndeplinit înalte obligațiuni statale, variate îndatoriri protocolare. Cu pasiune și cu tradiționalul nîgun, el psalmodia foliantele străvechii învățături iar talmăcirile sale în acest domeniu erau întotdeauna imbinate cu înalte idei progresiste.

Fie-mi îngăduit să notez aici două momente trăite de cel care scrie aceste rînduri, momente menite a ilustra această personalitate lășită din comun.

Era într-o zi de „Iot-tet Kislev”. A 19-a zi a lunii Kislev este una de mare sărbătoare pentru hasidimii Habad, deoarece e ziua în care întemeietorul Habad, rabi Shneuer Zalman ז"ל a fost eliberat din temniță, în timpul țarului. Se întimplase că în acea zi, în anul 1965, să mă găsesc în Israel iar președintele Shazar mi-a făcut cînstirea de a mă invita să-l însoțesc la marea prăznuire pe care au făcut-o hasidimii din Kfar Habad.

Multe mii de habadnici erau strînși în curte cînd am intrat în marea sinagogă. Ei cîntau cu evlavie, cu elan, cîntec străbune iar Zalman Shazar cînta cu ei, înfrîntîi în același patos, cu aceeași însuflețire. Cînd dansul hasidic s-a încins, s-au vădit zadarnice încercările însoțitorilor de a face să respecte protocolul. Hasidul rabi Shneuer Zalman Shazar s-a prins de braț de un hasid bătrîn, cu barbă încrunțită și a dănuțit ca odinioară David, bardul iudaismului, înaintea lui Dumnezeu și a obștii.

Acel mi s'la văzut această dănuțire nu știe ce este miracolul credinței intruchipat în mișcările trupului, în strălucirea minunaților ochi ai lui Zalman Shazar.

Apoi Shazar a vorbit. A spus Divrei Tora. Glasul său plin de suave modulații te chema la trăirea versetelor sfînte; analiza sa vie, plină de nerv și entuziasm, te făcea, dacă ai fi închis ochii pentru o clipă, să crezi că auzi vorbind un tînar avîntat înaltă tensiune sufletească și splendide perle de logică caracterizau cuvintele Torei pe care el le-a grăit față de mii de credincioși.

Și acum, un alt moment. Era în 1972. Împreună cu un grup de fruntași ai evreilor din Israel, originari din România, am vizitat pe președintele Shazar, cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la înființarea așezărilor de evrei din România din Zihron Iaacov și Roș Pina.

Am fost purtătorul de cuvînt al delegației iar în discursul meu m-am folosit de un anumit verset biblic, dîndu-i o interpretare sui generis. În răspunsul său, Zalman Shazar a „prîns” versetul, pe care l-am citat în mod cu totul neașteptat și l-a făcut talmăcirea sa. Vrăjiți de scîlpirile de mîlașă talmăcire, de arișa bogăție de cunoștințe biblice și talmudice cuprînse în talmăcirea sa, tot numai în legătură cu acest verset, i-am spus atunci că dacă n-ar fi fost ceea ce era, desigur că ar fi devenit rabin.

Interesul, stima și prețuirea pe care le-a arătat pentru România, pentru obște noastră și-au găsit, printre altele, expresie și în lectura regulată a revistei noastre, pentru care nu o dată s-a exprimat elogios.

Fată de ce deplîngînd, împreună cu poporul din Israel și din toate comunitățile răspîndirii, moartea acestui gaon, deplin-gat totodată plecarea dintre noi a unui mare și ales prieten.

Cu adevărat el a fost nu numai un mare conducător al poporului său, ci și un minunat învățator.

Fie amintirea sa în veci binecuvîntată!

★

N.R. În cadrul ceremoniei de Izkor din ziua de Șemini Ațeret, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a rostit un impresionant panegiric și rugăciunea de El Male Rahamin, întru odihna veșnică a lui Zalman Shazar ז"ל.

MESERIAȘI ȘI NEGUȚĂTORI DIN FĂLTICENII DE ALTĂDATĂ

Despre orașul Fălticeni s-au publicat mai multe studii dintre care cel mai important este cunoscuta monografie *Fălticeni* (1938) de Artur Gorovei. Afi în această lucrare, precum și în documente inedite care se află în arhivele statului, se găsesc multe materiale care privesc această comunitate. În cele de față vom arăta materialele găsite pînă acum care vorbesc despre activitatea economică desfășurată de negustori și meșteri evrei.

După 11 luni de la data hrisovului de înființare a țirgului, adică la 4 iulie 1781, ne întîmpină un document din care aflăm că Moisi-avreul vrînd să-și extindă comerțul pe care îl făcea într-o singură casă, face un schimb cu un cojocar din țirg, dîndu-i dugheana sa și 92 lei primind de la acesta două case: „Adecă un Sandul Cojocar ot țirgu Somuzului dimpreună cu soful meu Maria și cu fiii mei cei mai gios iscăliți, dat-am advarat zapislui meu la mîna lui Moisi-avre ot Joldești, precum să se știe că am schimbat cu dînsul, adică i-am dat eu două case sub un coperemînt și el mi-a dat o dugheană a lui ce am cumpărat-o de la Zaharie sin Comandari...”. Printre martori semnează și negustorul Smil.

La 20 iunie 1785 Alexandru Ioan Mavrocordat Vodă scrie către Ștefan Cătar-giu biv vel Ban și Constandin Várnay biv vel Ban, ispravnici de ținutul Sucevei, că „Janach Cant, biv vel Vistier ni-au arătat că împărăția locului țirgului Fălticeni, supz numele unui Berco jidov au luat și dumnealui șase stînjini de loc precum s-au văzut și în izvodul de împărțea de (la) dumnealui Vel Logofăt iscăliți și de dumnealui Ban Ion-ță Bașotă, fiind atunci stolnici pe loc, pe care loc au fost pus dumnealui să facă și zidire și au fost făcut groapă de pînă...”.

La 15 noiembrie 1792 Vasile Dascălu scrie un act prin care Meer casapu din Fălticeni vinde Banului Bașotă un scaun de miserniță (măcelărie).

La 27 aprilie 1794 ne întîmpină un zapis din care aflăm că Andrei Pitaru din Fălticeni cedează lui „Ghitman jidov” o dugheană situată lîngă jîrtăria lui pentru suma de 90 lei.

Invoilele dintre proprietari, meșteșugari și negustorii care se așezau în țirg arătau lămurit cîțimea de pămînt luată de fiecare și bezmănul de plătit.

La 7 octombrie 1830 Andrei Bașotă vinde Spătarului Mihalache Cantacuzino moșiile sale pe care este situat o parte din țirgul Fălticeni. Pe această porțiune găsim următoarele proprietăți evreiești: „...supt streșina din dos a lui Leiba Croitoru, și de la piața nr. 3 peste dugheana lui Herșcu Mahalu pe lîngă dughenile lui Herșcu a lui Leizăr, a văduvei Simhe a lui Buim jidovul, tij peste

dugheana lui Smil Dumbrăveanu la piața No. 4 ce s-au pus chiar în capul uliței mărgătoare de la răsărit spre apus lîngă părălele din sus a dughenii lui David Horodniceanu...”.

Alt document ne informează că la 4 mai 1836 „breașla Fălticeniilor” încheie un contract cu Mihalache Cantacuzino, prin care cumpără veniturile țirgului pentru suma de 10.000 galbeni. Obștea se obligă să dea proprietăți în fiecare an „un veșnic și moștenesc venit de cîte patru sute galbeni”. Contractul privește pe locuitorii „din capătul uliței din sus de la David sin Pînăș pără la casa lui Sloim sin Herșcu, socotindu-se și casele și partea ceaaltă de uliță din dugheana a vadanei Leia a lui Burăh sin Pascal pără la locul sterp ce este a lui Herș Chisl David, socotindu-se cu locul, să aibă a da fișțecare stînjini, cîte un galben...”. În document mai sînt fixate și taxele pe care le va încasa obștea evreilor de la negustorii, pentru tot felul de mărfuri vîndute în oraș precum și pentru cele transportate sau aduse de peste hotare. Pe document se află 92 semnături în frunte cu vestitul Șirul Focșăneanu, probabil starostele breslei.

Pe la 1845 Faibis Goldstein arată că Divanul Apelativ al Țării de Sus tergi-versează întărirea actului său de cumpărare a unor case din țirgul Fălticeni.

La 1847 Visteria Moldovei face cunoscut că intrucit „...taxia evreilor din țirgul Fălticeni, care să ține în otcup de cîtră jidovul Zalman Focșăneanu tot acolo, pe lîngă amanetul ce are pus la hazne chizășul său, jidovul Iancu Baier, prin pontul al 8-lea a contractului, amanetari-sește spre acest sfârșit și a sale 4 dughene ce are în pomenitul țirg Fălticeni...”.

Dintr-un izvod de zestre întocmit la 1824 aflăm că Maria Rosăt a cumpărat la Fălticeni diferite mărfuri de manufactură și galanterie pentru fiica sa Ruxandra, de la Leiba Grosu, pentru frumoasa sumă de 1481 lei și 10 parale. La Iancu Chioru a cumpărat alte mărfuri pentru 510 lei.

La renumitul iarmaroc al Fălticeniului care se ținea în fiecare an la Sf. Ilie veneau să-și vîndă mărfurile — pe lîngă evreii din localitate și nordul țării — și evreii din țările vecine. La 1852 orașul a fost vizitat de către Kotzebue. Vor-

bind despre iarmaroc a menționat că: „Cea mai mare parte din mulțime se componea din țărani și evrei”.

Un contemporan, G. Melidon, care a asistat la un asemenea iarmaroc, ne spune că el surprindea prin „o diversitate care era nemărginită în mărfuri și oameni. Vedeai tot felul de lucruri de lux, galanterii, mode, pînzării, materii, ciubotării, fierării, băcălii, șaluri, arme, lips-căni, mobile de toate calitățile și de toate fabricile...” precum și „cotiugi jidovești, încărcate cu mărfuri și trăsuri ce duc pe curioși și pe comercianți”.

Prin poziția sa geografică Fălticeniul erau în secolul al XIX-lea centrul principal al comerțului Moldovei cu Austria. Pe aici treceau peste hotar importante cantități de lînă, păcură, pește sărat, piei și cozi de jder, piei de oaie și altele, aducîndu-se în schimb produse de care țara avea nevoie: postav de Fraiber, fesuri, geamuri, cizme, vax, iuf, lipscăni, căldări de aramă, fier lucrat, pînă de fierăstrău, hîrlețe de fier, tablă, cașcaval, orez, bumbac, stafide, spițării etc. Din documentele țirgului aflăm că printre negustorii care pe lîngă comerțul intern se ocupau și cu cel de import și export erau pe atunci frații Focșăneanu. Această familie de negustori renumiți a dominat viața economică a țirgului de la înființare pînă prin anii 1850. O parte din corespondența din anii 1818—1845 a acestor negustori harnici a fost publicată în lucrări de specialitate. Astfel la 28 noiembrie 1818, Ioseph Ritter din Lemberg îi scrie lui Berl Abraham Focșăner din Fălticeni: „M-am bucurat foarte mult așind din agreabila Dv. scrisoare, primînd astăzi, că ați sosit acasă sănătos și fericit și că ați găsit totul în starea cea mai bună. Din cele ce mă înscăinați, prin această scrisoare, mă voi îngriji în modul cel mai mulțumitor, pe cit îmi va fi cu putință. Mărfurile Dv. din Leipzig au fost expediate, conform dispoziției Dv. verbale, acum 5 zile la (prin) dl. Hersch Barber din Suceava, după cum am scris și acestuia în privința celor 13 colete, ca să vă servească după dorința Dv.”.

La 17 martie 1829 Israel Focșăneanu din Fălticeni îi scrie lui Chaim Salm din Focșani: „Află că ț-am scris vînera trecut 8 Adar II, să plătești cumpărătorilor pe acceptul meu 250 galbeni. Azi a venit... (indescifrabil) și a spus să i

se dea pentru Focșani numai valoarea de 100 galbeni, iar bani peșin i-am dat alți 25 galbeni și o poliță la Iași către dl. Nachman Zaraf pentru suma de 125 galbeni a rămas deci polița pentru 100 galbeni pasir austriece”.

Alte amănunte privind activitatea negustorilor fălticeniilor le aflăm dintr-un registru întocmit la 10 iulie 1837 pentru mărfurile importate și exportate în această perioadă prin vama Nimireni. Așa, de pildă, printre cele care aduceau mărfuri din Austria găsim și un număr de 11 negustori evrei. În această perioadă ei au importat mărfuri în valoare de 85.805 lei pentru care au plătit 2.573 lei taxe vamale. În fruntea acestora se situează Struli Meer care a importat fier nelucrat, aramă nouă nelucrată, pînă de fierăstrău și hîrlețe, în valoare de 18.600 lei. Herșcu Alter a adus: „postav de Fraiber”, fesuri (pălării), mărfuri de Viena și măruntșuri pentru 18.600 lei plătiți 558 lei vamă. De asemenea sînt trecuți în registru 14 negustori evrei din Fălticeni care au exportat pieile de miel în valoare de 40.044 lei.

O îndeletnicire răspîndită în trecut era aceea de velnicer, adică de producător de rachiu din grîne sau din fructe, care se găsesc aici din abundență. Un zapis din 1802 arată că un anume Manole se învoiește cu mănăstirea Slatina ca să facă o velniță pe cheltuiala sa, pe moșia Mălini pentru care avea de dat în fiere an proprietății, cîte 30 oca ceară și vîndre de holercă. Prin alt zapis datat 21 aprilie 1804, semnat de Arhimandritul Filaret, egumenul mănăstirii, acesta îi acordă dreptul lui Manole să țină velnița în continuare.

Cea mai veche știre pe care o avem despre un croitor evreu în Fălticeni datează din anul 1824, cînd un anume Avram a cusut stralele de nuntă ale Rucsandrei, despre care am vorbit și mai sus. Numitul a încasat pentru confecționarea a 7 rochii și cinci capeote 105 lei. Din socotilele păstrate reiese că a mai încasat de la familia respectivă suma de 86 lei pentru diferite materiale ca: „fășuri de bumbac, gază, vată, gătien, 3 coți plisă, bungi” etc. Aceasta înseamnă că Avram era proprietarul unui atelier de oarecare importanță din momentul cîl găsim lucrind pentru boieri cu materiale proprii... Avram este pomenit și ca garant într-un document din 4 mai 1832, cînd zidarul Vasile Doroftei și Ilie sîn Matei se obligă să construiască o casă cu pînă la postelnicului Todiraș Várnay pentru suma de 650 lei. Meșterii l-au propus „pentru mai bună siguranță”.

Despre un alt meșter care lucra croitoria, dar cu materialele clientului, ne vorbește condicta boierului Iordache Văsescu, unde găsim „socoteala cu Berco

„Talmudul e cu Copernic”

Profesorul André Neher este unul din gânditorii și cercetătorii cei mai profunzi ai iudaismului. Stăpînind deopotrivă o puternică cultură laică și religioasă, el abordează în cărțile sale subtile probleme de exegeză iudaică precum și felul în care iudaismul se înscrie în contextul culturii universale.

Semnificativ pentru spiritul acestui erudit nî se pare studiul recent consacrat atitudinii pe care a adoptat-o de la început iudaismul față de marile descoperiri astronomice. În introducerea, autorul înfățișează ostilitatea, mergînd pînă la arderea pe rug, cu care pașii au întîmpinat teoriile revoluționare ale lui Copernic și Galilei. După ce schițează cadrul istoric respectiv, prof. Neher continuă după cum urmează.

Era de așteptat ca și iudaismul să urmeze exemplul celorlalte biserici. Biblia nu este mai scumpă decît altora, inimilor și minților evreiești? Or, iată că în această intoleranță unanimă, vocea iudaismului distonează. Primele reacții evreiești față de revoluția lui Copernic sînt toate pozitive. În 1612 apare la Praga o carte de astronomie intitulată *Maggen David*. E prima scriere ebraică în care e menționat Copernic. Autorul, David Gans, se exprimă în termeni care nu pot fi calificați doar pozitivi; ei sînt superlativi, chiar ditirambici. „Acum vreo șaptezeci de ani a trăit un om numit Nicolas Copernic, un savant genial, depășind în știința astronomică pe toți contemporanii săi. Se spune despre el că de la Ptolemeu încocoare nimeni nu l-a egalat. El a scrutat poziția și mișcarea planetelor și stelelor cu o precizie meticuloasă și pentru a rezolva nenumeratele și complexe probleme ridicate de faptele stabilite, dar mai ales pentru a pătrunde pînă la cauzele care determină toate aceste mișcări și contradicțiile dintre ele, el s-a străduit să demonstreze, ridicîndu-se la o profunzime spirituală excepțională, că stelele sînt absolut imobile și că globul terestru este acel care se mișcă în mod continuu în jurul lor.

El a consacrat acestei demonstrații o carte de o profunzime și o inteligență nelimitată. Un mare număr dintre savanții cei mai eminenți ai epocii noastre și-au exprimat deplinul lor acord cu teoriile sale. Menționez acest fapt pentru ca să ne pătrundem de ideea că nu tot ce privește mișcarea stelelor și a planetelor este absolut conform cu ceea ce au spus astronomii din antichitate. Nu, în acest domeniu omul are libertatea deplină de a descoperi teoria care corespunde modului său de a raționa, cu condiția ca această teorie să ofere o explicație rezonabilă mișcărilor paradoxale ale corpurilor cerești...”.

În 1629 apare la Amsterdam cea de-a doua carte ebraică care îl menționează pe Copernic: *Elim*. Autorul, Iosef Salomon Delmedigo, declară fără ocă și gînd că dovezile lui Copernic sînt convingătoare și că „oricine refuză să le accepte nu poate fi catalogat decît drept un perfect imbecil”.

Să reținem bine datele: 1612 și 1629. Prima coincide cu aceea a inițierii procesului care s-a terminat cu punerea la index a cărții lui Copernic. Cea de-a doua precede cu un an aceea a morții în condiții mizere a lui Kepler și coincide cu începutul procesului lui Galilei, care se va sfîrși cu celebra retractare din 1632.

Ce îndrăzneală în afirmația iudaică despre „deplină libertate acordată omului de a descoperi teoria care corespunde propriei sale rațiuni”!

SPIRITUL IUDAISMULUI: LIBERTATEA DE GÎNDIRE

Trebuie subliniat faptul că David Gans și Delmedigo nu sînt outsiders (străini) de comunitățile lor, nu sînt francitiori care nu pot fi învoați drept martori pentru spiritul iudaismului autentic al epocii lor. În afara faptului să amîndoi sînt astronomi și umanști (Gans este istoric iar Delmedigo medic), amîndoi poartă cu mîndrie titlul de rabin, pe care l-au ob-

ținut la ieșivot celebre (Cracovia, Constantinopol, Lublin) iar Delmedigo a exercitat o anumită perioadă funcția de rabin al comunităților din Hamburg și Amsterdam. De altfel, cărțile lor au apărut cu formalitățile obișnuite: prevăzute cu aprobări ale forurilor religioase superioare.

Cartea lui David Gans cuprinde trei introduceri elogioase: aceea a rabinului Ephraim Luntzisch, care a succedat în 1604 rabinului Löw (Maharal) în funcția de sef rabin în Praga; o alta a celebrului discipol al lui Maharal, comentatorul Mișnei, cunoscut cu numele operei sale principale, tosaftul Iom Tov, și a treia din partea ginerelui lui Maharal, rabi Isaac Cohen.

În ce-l privește pe Delmedigo, cartea sa a ieșit din tipărițele renumite ale lui Manase ben Israel, conducătorul comunității evreiești din Olanda.

Deci, David Gans și Salomon Delmedigo sînt incontestabil purtătorii de cuvînt al spiritului iudaismului. Libertatea de gîndire nu era în secolele al XVI-lea și al XVII-lea un bun inaccesibil pentru care trebuia să plătești, așa cum pretindea Spinoza, rupînd cu credința și cu comunitatea evreiască. Ea făcea parte integrantă din concepția iudaică despre știință și lume, așa cum în Evul Mediu Maimonide, pentru a nu cita decît acest exemplu, adera la sistemul lui Ptolemeu, nu pentru că acesta era în acord cu Biblia, ci pentru că era în acord cu rațiunea.

Nu trebuie să ne imaginăm că ieșirile din care David Gans și Delmedigo își desăvîrșiseră studiile talmudice erau claustrate și dominate de un spirit îngust, închise lumii exterioare, în care nu conta decît cauzistica și pilpul. În ce-l privește pe Gans, să ne amintim că în fruntea ieșirilor din Cracovia, unde și-a obținut diploma rabinică, se afla rabi Moses Isserles, Rema, cel care a făcut la Șulhan Aruh-ul lui Ioseph Caro comentarii care, în domeniul dreptului rabinic, sînt considerate și azi foarte prețioase și care a transmis învățăcelor săi dragostea pentru istorie, pentru matematică și astronomie și a lăsat în manuscris un comentariu savant al lucrării de astronomie „Theorica” de Georg Peuerbach, consi-

derat precursor al lui Copernic. În ceea ce-l privește pe Maharal din Praga, mai e nevoie de amintit umanismul său, apărurile sale la toleranță, la înțelegere? De fapt, el e primul autor ebraic care, fără a-l numi, îl menționează pe Copernic și revoluția sa, aplicîndu-i metoda sa preferată, aceea a relativismului. Ptolemeu a avut dreptate în epoca sa. De ce astăzi n-ar avea dreptate Copernic? Dar peste cîteva secole va apare un alt revoluționar care va face ca sistemul lui Copernic să apară perimat. „Aceasta e procesul gîndirii umane, expusă neîncetat salturilor cercetării (hachira), conducînd rațiunea spre zone de veșnică reînnoire”, scrie Maharal.

DAVID GANS SCRUTEAZĂ CERUL DIN OBSERVATORUL LUI KEPLER. DELMEDIGO, PRIN TELESCOPUL LUI GALILEI

Trebuie precizat că îmbibați de atmosfera tolerantă care domnea în comunitatea evreiască, Gans și Delmedigo au avut în plus norocul de a fi participat personal la revoluția astronomică.

Delmedigo și-a făcut studiile de medicină la Universitatea din Padua, unde Galilei predă atunci matematica și astronomia. În cartea sa *Elim*, el relatează cu emoție cum, prin anul 1613, Galilei l-a autorizat de mai multe ori pe tînarul său student evreu să facă observații, folosind faimosul telescop pe care îl construise în anul 1609 și asupra căruia venea cu strălucire. Vorbind de maestrul său Galilei, Delmedigo folosește cuvîntul rabi. Rabi Galilei! Nu sună ca o sfidare la adresa închiziciei care începuse să se ocupe de Galilei, nelăsîndu-l în pace nici pe patul de moarte, în 1642?

În ce-l privește pe David Gans, conștientul său cu aventura astronomică este mult mai strîns. În anul 1599, Tycho Brahe devine *mathematicus* imperial al lui Rudolf al II-lea și își instalează observatorul la castelul Benatek, în apropiere de Praga. Acolo își cheamă el colaboratorii, asistenții, calculatorii, în frunte cu Johannes Kepler, care îi va urma, după moartea sa prematură, în anul 1600. Printre colaboratori se afla și David Gans.

Croitoriu de cele ce au lucrat". Potrivit acestei socotele, croitorul nostru a încasat la 4 mai 1826 suma de 16 lei și 30 de bani pentru confecționarea unui „capot, o rochie marinot, un capot prefăcut de marinot, 4 cațaveici, o rochie a Cătinăi, o mantelă prefăcută, un salup și un corset". De altfel croitoria a fost din totdeauna și pretutindeni meseria cea mai răspândită la evrei. Nu e de mirare, deci, că într-o statistică din 1831 găsim la Fălcițeni 56 croitori evrei. În anul 1834—1835 trăiau din această muncă 68 croitori iar după o numărătoare din 1900 se aflau în țirg 91 de croitori și 36 de croitorese evreice.

Dar și celelalte meserii erau bine reprezentate. Astfel, o situație din anul 1835 arată că în țirg erau următorii meșteșugari evrei: 3 căldărari, 4 făclieri, 17 chitari, 2 butnari, 17 măcelari, 5 chietari, 11 ciubotari, 1 stoler, 1 teslar (dul-

gher), 7 sticlari, 6 harabagii, 2 alămari, 5 boiangii, 5 argintari, 3 ochincari, 10 cușmari, 2 ceasornicari, 1 cărămidar, 1 ceaprazar, 1 curelar, 1 crupar, 2 cojoacari și 1 lingurar.

Interesantă este catagrafia din 1845 care a înregistrat 455 negustori și 479 meșteri evrei de tot felul.

Din alt document aflăm că în anul respectiv neguțarii și meșterii patenterii evrei au plătit 45.480 lei impozite în patru sferturi a câte 11.370 lei, cu toate că obștea a propus ca „toată darea nației evreiești” din țirg să fie numai de 38.000 lei.

Din cele arătate reiese, așadar, că de la întemeierea țirgului locuitorii evrei au fost activi în toate meseriile care se practicau pe atunci în regiunea Fălcițenilor.

MANASCU COTTER

CERCUL DE LECTURĂ DIN BOTOȘANI

Din 1908 pînă în 1938, a dăinuit în orașul Botoșani o instituție care constituia un focar de cultură: *Cercul de lectură*, bibliotecă cu împrumut gratuit — cum scria pe firmă.

În 1908, un grup de tineri evrei, în cea mai mare parte autodidacți, întemeiază această bibliotecă care ajunge în 1932 să aibă 18.000 volume, în limbile română, franceză, germană, engleză, italiană și idiş — avînd repertorii sistematice atît pe limbi cît și pe specialități: literatură, economie, sociologie, știință, filozofie. Ele se împrumutau contra unei cauțiuni, care se restituia la retragerea cititorului, iar membrii *Cercului de lectură*, deveniți în decursul anilor din ce în ce mai numeroși, plăteau o modestă cotizație lunară. Parcă-l văd pe întendentul cercului, Moș Hascal, străbătînd orașul cu greoaiele-i ciobote și bădînd la ușile membrilor ca să încaseze cotizația...

Un alt fapt vrednic de semnalat: bibliotecă, deschisă de trei ori pe săptămînă, era condusă de elevi care se întreceau în hărnicie și bune inițiative — făcînd față cu entuziasm, devotament și competență tuturor împrejurărilor, transmitînd instituția, în mers ascendent, din generație în generație. Mi-aduc aminte cu călăvășie, aș zice, cerceta ficte volum înapoiat, mîngîindu-i scoarțele parcă, farmacistul Sully Wechsler, azi pensionar în Botoșani sau premian-

tul întâi al liceului în fiecare clasă, Katz Lazăr, pe atunci elevi și bibliotecari ai Cercului.

Dar *Cercul de lectură* nu-și mărginea activitatea numai la împrumutul cărților, ci organiza cursuri de vară, conferințe și festivaluri artistico-literare ce trezeau interes. Astfel aflăm dintr-un articol publicat în gazeta locală „Știrea”, cu data de 27 august 1923 și semnat de I. Zwerdling, că la festivalul din aprilie 1923, organizat de cercul de lectură, au participat scriitori ca Mihail Sadoveanu, G. Topirceanu care au citit din operele lor și au oferit autografe. „Deși în 1923 — scrie I. Zwerdling — *Cercul de lectură* nu era încă instalat în imobil propriu, uimirea vizitatorilor, provocată de rezultatul atît de frumos al unei inițiative private, a fost mare și s-a exprimat prin glasul unuia dintre participanți, care, adresîndu-se lui Mihail Sadoveanu, i-a spus: „Maestre, cred că în prea puține biblioteci publice ai putea găsi adunate de la prima pînă la ultima d-tale operă, astfel cum se găsec în această bibliotecă”.

Timp de trei decenii, precum se vede, *Cercul de lectură* a funcționat la Botoșani. Bogatul lui patrimoniu a fost însă împrăștiat odată cu ascensiunea fascismului și venirea lui la putere.

ANGHEL CORBEANU

care a descris cu entuziasm observatorul din Benatek, instrumentele sale minunate, crogiul astronomic și nopțile pline de exaltare pe care le-a petrecut observînd cursul astrelor; convorbirile numeroase avute cu Tycho Brahe, Kepler, Müller, pe scurt toată echipa de savanți, cărora le supunea întrebările, nedumeririle și ipotezele sale. Toate acestea în timp ce dascălul său, Maharalul, se afla în viață și îndeplinea funcția de șef-rabin, redactîndu-și totodată opera. Aceste amănunte biografice ale lui David Gans sînt schițate în cartea sa *Magen David*, apărută în anul 1612, dar le vom întîlni, dezvoltate, într-o carte de 164 de pagini, *Sefer Nehmad Venaim*, apărută abia în 1743, 130 de ani după moartea autorului ei. Manuscrisul, purtînd data iulie 1613, există și azi și constituie o dovadă excelentă a activității astronomice a lui Gans, făcîndu-ne să înțelegem mai bine de ce iudaismul a avut încă de la început o atitudine favorabilă ipotezelor lui Copernic.

„TALMUDUL E CU COPERNIC”

Pentru evrei nu se punea problema unei contradicții între știință și Biblie, ci aceea a unei contradicții între știință și interpretarea tradițională pe care Talmudul o dă Bibliei. Versetele biblice care autorizau bisericele să se opună lui Copernic, ca acelea despre minunea lui Ioan, Psalmul 19 și multe altele, puteau fi ușor aduse la unison cu Copernic în baza bogatei literaturi exegetice care a înflorit în Evul Mediu și care dădea acestor versete interpretări multiple. Soarele nu se „oprise” la Ghideon, el „tăcuse”; nu se tăcuse de moment a sferelor celeste pe care teoria muzicală construită de Kepler o confirmă. Chiar crearea Soarelui și a stelelor în ziua a patra dovedeau doar că lumina creată în prima zi și apoi ascunsă, a sursat vederii oamenilor o înfinitate de alți sori, mai puternici decît acela cîruia Pămîntul, Luna și planetele aceia căneau companie. Cabala adăugase aceste teme cosmogonice iraționale comentărilor raționale și la declanșarea revoluției coperniciene, Biblia iudaică era astfel pregătită să o accepte fără reticente.

Dar ceea ce crea o problemă era Tal-

mudul, în speță ciudatul paragraf din tractatul *Pesahim* (94 b), în care cu referire la contradicțiile insurmontabile dintre sistemul astronomic al neevreilor (adică școala alexandrină a lui Ptolemeu) și sistemul iudaic, se afirmă că asupra acestui punct, înțeleptii lui Israel se înclină în fața științei neevreilor. Ierusalimul și-a recunoscut deci greșeala și s-a înclinat în fața Ateni. Întreaga astronomie medievală evrească, aceea a lui Isaac ibn Sid care a redactat *Tabele alfonseine*, aceea a marelui Maimonide, aceea a lui Abraham Zacuto, ale cărui tabele au fost folosite de Cristofor Columb, a fost construită, ca și astronomia arabă și creștină, pe lucrarea lui Ptolemeu *Almageste*; aceasta reiese din faptul că Talmudul a recunoscut el însuși că adevărul se află de partea lui Ptolemeu. Or, în capitolul 25 al cărții sale, David Gans povestește cum în timpul petrecut la observatorul din Benatek, a găsit cheia enigmei.

În anul 1600, asistentul evreu a auzit din gura dascălului neevreu Tycho Brahe o afirmație uluitoare: „Înțeleptii voștri nu au făcut bine atunci cînd s-au înclinat în fața savanților neevrei. Ei au devenit complici la o mincună, căci adevărul era de partea înțeleptilor lui Israel”. Și Kepler adaugă: „Fraza din Talmud nu implică numai heliocentrismul lui Copernic. Ea merge mai departe, în sensul observațiilor pe care le-am putut face datorită instrumentelor lui Tycho: ea prezicează că orbita planetelor nu este regulată și că se extinde citeodată pînă la o lărgime literel ebraice kaf”. (Kepler a luat forma literel ebraice kaf). (Kepler știa ebraica, pe care o învățase la Tübingen. Se știe că în ultima sa lucrare, *Somnium*, faimosul vis despre o călătorie în lună, el indică Luna cu numele ei ebraic: *Lebanah*).

Astfel, la observatorul din Praga s-a confirmat concordanța vechii teze iudaice cu aceea a lui Copernic, confirmare nouă a unui rabin astronom, discipol al lui Maharal, din gura corifeilor științelor astronomice ai timpului său. Prinț-un salt deasupra secolelor Evului Mediu, atitudinea iudaică apărea ca o tradiție coperniciană continuă. Ea nu mai avea să devieze de acum înainte de la această linie dreaptă.

Simhat Tora la Templul coral din București

ACUM 90 DE ANI

● **ZIARUL** *L'indépendance roumaine* cu data 26 septembrie 1884 publică o cronică elogioasă care începe astfel: „Un artist tînăr, un tenor, prin urmare o pasăre rară, s-a făcut cunoscut publicului cu succes la concertul dat de el duminică seara în sala Orfeu din București”. Este vorba de I. Reiss, care a fost aplaudat mai cu seamă în romanța din Aida, romanța din Trubadurul, aria din Muta din Portici și aria cea mare din Ebreia de Halévy.

Și alte ziare, între care *Bukarester Zeitung* și *Bukarester Tageblatt* publică dări de seamă de la acest concert al unui debutant.

● **LA ȘCOALA** israelito-română de băieți din suburbia Podul-Rosu (Iași) au avut loc examenul anual. Cu acest prilej, s-au constatat progresele considerabile făcute în cei doi ani din urmă, în învățămîntul limbii române și a celei ebraice.

Pentru susținerea acestei școli, domnul O. Neuschotz a organizat o frumoasă serbare la templul Beth-Acob, în prima zi de Săc.

● **GAZETA** *Fraternitatea* din 5 octombrie 1884 publică impresiile „unui călător” (M. Schwarzfeld) asupra comunității evreilor din Calafat. Locuiesc acolo 30 familii de evrei: 25 de rit sefar, 5 aschenazi. O mică parte sînt negustori, ceilalți sînt meșteșugari (tinichigii, fierarii, curelari, croitori, cizmari), unul este birtas. Sinagoga este într-o casă particulară; hazenul e și haham și învățător.

Școala comunității, care nu e aranjată pe clase, predă două obiecte principale: limba română și limba ebraică.

Comunitatea e susținută prin taxe benevole ale membrilor ei, care s-au obligat să dea cîteva cen-time de fiecare chilo din „unele produse ce cumpără pe piață”. Acești bani se string pentru construirea unei sinagoci.

Sărbătorile se țin cu sfințenie, mai toți evreii de aci fiind religioși. Pentru *Pesah* se aduc azime de prin alte locuri.

● **ZIARUL** „Lupta” din Iași, anul I — nr. 9, consacră întreaga pagină întâia unui articol în care e vorba, cu multă înțelegere, despre problema evrească. Articolul este semnat de director, cunoscutul om politic, publicist și scriitor G. Panu.

● **BOMBOANE DE IERBURI** inventate de d-na Fanny Schorr, pre-miate la expozițiunea județeană din 1883, se află de vânzare în Iași la Solomon Cohl, strada Mare, I. Singler, str. Sf. Vineri, I. Erma-coff str. Lăpușneanu, d-na Schorr str. Apelelor 182, în podul Iloaei, la dl. Zaitchin; în Tg. Frumos, la dl. Lazăr Trancu; în Roman, la dl. Oser Ackermann.

● **GAZETA** „Carpați” din Craiova publică o dare de seamă asupra conferințelor învățătorilor din Dolj-Romanași în anul școlar 1883—1884. Cităm un pasaj:

„În cursul acestei serii de conferințe am fost vizitați de dl. Stăureanu, profesor de limba franceză la liceul din Craiova, D-sa, ca fost

elev al Școlii normale superioare din București, primi a arăta într-una din ședințe, cum se predă învățămîntul la diferite obiecte în clasele primare. Onoare d-lui Stăureanu care a binevoit a veni în mijlocul nostru spre a ne arăta luminile d-sale. Primească ville noastre mulțumiri”.

Precizăm că este vorba de Mihail Stăureanu, decanul profesorilor evrei din România. Născut la Fălcițeni în 1859, a fost timp de 35 de ani profesor de franceză și latină la liceul de Stat din Craiova și 25 de ani profesor și director al școlii israelite Lumina din același oraș. A publicat un Manual practic de limba franceză (1921), un Dicționar latin-român și român-ătin (1913 și 1934), Istoricul Școlii israelito-române „Lumina” (1923), a îngrijit editarea ediției a 8-a a Dicționarului Universal al limbii române, de L. Săneanu. În tîmp rețe a lucrat alături de Gr. Tocilescu la descifrarea inscripțiilor grecești și latine din Dobrogea și a colaborat cu B. P. Hașdeu la Etymologicum Magnum Romaniae, a cules și editat Legende istorice românești (1889), a publicat Limba română pentru germani. La diferite societăți din Craiova a ținut conferințe despre Talmud și despre Psalmi.

● **ZIARUL** *Lupta* din Iași publică următorul „anunț”: „Avînd de reparat o mașină de cusut m-am adresat d-lui Samoil Osias omurîr în Strada de Sus, care a dres perfect mașina și mă servesc de ea ca și de una nouă. Îmi permit a-l recomanda, după cum și mie mi-a fost recomandat”. Al. Vasiliu.

● **ÎMPOTRIVA** epidemiei de holera care bîntuie în Italia și în alte țări ale Europei, zărele anunță ca „cel mai bun preventiv”, dezinfec-tantul Anti-Bacterin, avînd ca de-pozitari generali la București pe M. L. Praus din Calea Văcărești 4 și farmacia M. Risdorfer din str. Carol.

● **SOCIETATEA** pentru cărți didactice israelito-române a publicat Istoria biblică de la începutul lumii pînă la Macabei, împreună cu o geografie a Țării sfînte, pentru uzul școlilor israelite. Autor este dr. M. Gaster (Bene — Merenti cl. II).

● **FOILETONUL** gazetei *Aparătorul* are ca subiect contribuția evreilor în știință. Se remarcă faptul că în două domenii, mai cu seamă, evreii din România s-au manifestat rodnic: în matematică și în medicină. Pentru prima disciplină sînt menționați David Emanuel profesor de matematică la Școala de poduri și șosele, „a cărui vîrstă îi mai permite o muncă productivă pe tîrîmul ales de d-sa și prin urmare vom avea multe succese de înregistrat”, și Gutesman, „care prin activitatea sa continuă va și să culegă fructele unei vieți sacrificate pe altarul științei”. În domeniul medicinei sînt citați doctorii Iaslovici, Weimberg și Uziel precum și trei tineri: Tuchten din Turnu-Severin, Erdreich, Westfried, cu aprecieri asupra fiecăruia.

STIRI

ידיעות

CENTRU DE STUDII

Pe lângă Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale din Franța, cu sediul la Paris, a fost creat și a început să funcționeze recent, un centru de documentare, cercetări și de studii ebraice și iudaice moderne și contemporane. Centrul își propune să se constituie ca un punct de legătură pentru cercetătorii care activează în amintitul domeniu. Dispunind de un local propriu, noua instituție a trecut la organizarea unei biblioteci de specialitate. În momentul de față principalul obiectiv îl constituie întocmirea unei bibliografii complete a lucrărilor privind cultura iudaică în secolele XIX și XX în cele mai diverse domenii — literatură, lingvistică, istorie, sociologie, psihologie, drept, etc.

MAIMONIDE ȘI TERAPEUTICA

Într-un studiu recent publicat la Marsilia, dr. S. Bieder se ocupă de concepțiile terapeutice ale lui Maimonide (1135—1204). El subliniază că pentru Maimonide boala este, înainte de toate, ruptura unui echilibru: sănătatea. Echilibrul, în același timp fizic și psihic, pe care fiecare individ are datorită de a-l menține și fortifica. O altă idee relevantă în studiul citat este aceea că opera medicală a lui Maimonide reprezintă un ansamblu armonios în care terapeutica se împletește cu profilaxia.

MAKOYA

După cum informează ziarul „Forward” din New-York, în Japonia există o sectă religioasă numită Makoya, care susține că „se consideră legată de poporul lui Israel”, prin faptul că are ca fundament religios Biblia.

Simbolul acestei secte este candelabrul cu șapte brațe. Membrii ei, în număr de 70 000, grupați în 200 de congregații, țin Pesah-ul și îl cinstesc pe Moșe, prăznind totodată marile săr-

bători evreiești de toamnă. Majoritatea apartenenților sectei învață limba ebraică. În limba japoneză, Makoya înseamnă „cortul adunării”.

LUCRARE ENCICLOPEDICĂ

La Buenos Aires a apărut o lucrare cu caracter enciclopedic intitulată „Comunități evreiești în America Latină”. Cartea, editată cu colaborarea unor personalități de prestigiu ale vieții culturale și religioase iudaice din opt țări ale continentului sud-american, cuprinde două secțiuni. Prima cuprinde relatări detaliate privind situația comunităților evreiești din toate țările latino-americane pe cele mai

diverse planuri — de la statistică demografică la activități religioase, culturale și instituționale. Cea de-a doua secțiune e formată dintr-o suită de studii în care se analizează diferite aspecte ale vieții spirituale iudaice în America Latină.

TIMBRU COMEMORATIV

În cadrul manifestărilor marcând aniversarea — în 1975 — a 700 de ani de existență documentar atestată a orașului Amsterdam, se tipăresc actualmente trei timbre comemorative. Unul din aceste timbre reprezintă sinagoga sefardă din străvechiul oraș olandez, sinagoga construită în urmă cu 300 de ani și care a scăpat, ca prin minune, intactă în timpul ocupației naziste.

BAR MITZVA ÎN HAITI

În orașul Port-au-Prince, capitala statului Haiti, s-a celebrat pentru prima oară

o ceremonie de Bar Mitzva. Doi membri din cadrul celor câteva familii evreiești stabilite de scurtă vreme în capitala haitiană, au învățat să citească textele religioase respective cu ajutorul unor benzi de magnetofon trimise de rabinul Silver de la templul Sinai din Stanford, statul Connecticut (S.U.A.). Noua comunitate, restrinsă numeric, nu are rabin, astfel încât ceremonia a fost condusă de rabinul Silver, care s-a deplasat special în acest scop.

SEFARZII DIN AMERICA

Federația evreilor sefarzi din America s-a afiliat secțiunii americane a Congresului Mondial Evreiesc. Federația se compune din societăți și comunități din peste 80 de orașe ale celor două continente americane. Principalul obiectiv îl constituie reînvierea moștenirii spirituale sefarde.

CEREMONIE

În orașul Celle din Republica Federală Germania, a avut loc ceremonia sfîntirii sinagogii vechi, recent restaurată. Sinagoga din Celle, construită în anul 1740 în stil Renaissance, ca majoritatea sinagogilor din Palatinat, Alsacia și Turingia, este cel mai vechi lăcaș evreiesc de rugăciune din nordul Germaniei. După solemnitatea inaugurării ce a urmat restaurării, au fost aduse trei Sifrei Tora, recitându-se apoi rugăciunea de Halel precum și un Kadi; pentru victimele nazismului.

SENTINȚA

Otto Hantke, fost sergent nazist în timpul celui de-al doilea război mondial, a fost condamnat de o curte cu jurați din Hamburg la închisoare pe viață pentru crime comise în ghetourile de la Varșovia și Bialystok. Comandantul său, Georg Michalson, a fost condamnat la 12 ani închisoare pentru complicitate la crimele comise.

SEMICENTENAR

Săptămînalul „La vida del Rosario” care apare în orașul argentinian Rosario a sărbătorit recent 50 de ani de activitate. Săptămînalul, editat în idîș și ladino, tratează probleme de actualitate ale vieții obștei evreiești din Rosario. Prin calitatea sa, publicația semicentenară și-a câștigat un remarcabil prestigiu, dublându-și tirajul în ultimul deceniu.

„IN MEMORIAM”

La Salonic a fost editată traducerea greacă a lucrării „In memoriam”. Cartea, apărută în versiune originală în limba franceză, în

urmă cu doi ani, a fost scrisă de poetul Joseph Nehoma și fostul mare-rabin al Salonului, Michael Molho. Ea este dedicată memoriei membrilor comunității evreiești din marele oraș-port grecesc exterminati în timpul holocaustului nazist. Actualmente, comunitatea din Salonic cuprinde circa 1 200 de membri.

TRADIȚII FAMILIALE...

O informație care ne-a parvenit din capitala daneză ne oferă încă un exemplu de perpetuare a tradițiilor familiale. Nepotul ilustrului scriitor Șalom Alehem a fost numit director al Teatrului danez (Den Danske Teater) din Copenhaga. Meir Feigenberg își va lua funcția în primire la sfîrșitul acestui an.

CRONICA

În orașul Frankfurt pe Main a apărut cartea lui Paul Arnsberg intitulată „Nouă sute de ani comunitate-mamă întru Israel: Frankfurt pe Main, 1074—1974, cronică rabinilor”. Lucrarea nu este doar o înșurire a rabinilor care au păstorit pe acele meleaguri. Ea prezintă o veritabilă frescă a mișcărilor și curenților religioase, a mutațiilor spirituale din această mare comunitate care, o bună bucată de vreme, a jucat un rol important în ansamblul iudaismului mondial. De fapt, așa cum remarcă Arnsberg, se pare că au existat evrei la Frankfurt pe Main încă în secolul al VI-lea, însă prezența lor este atestată documentar din anul 885, de pe vremea împăratului Lothar I. În evul mediu, cînd rabinatul îndeplinea și funcții judiciare, mulți rabini vestiți — mai ales din Polonia și din Praga — au fost aduși pentru a păstori la Frankfurt. Și în perioada următoare, în acest mare oraș german au păstori rabinii iluștri, care s-au afirmat ca personalități strălucite, recunoscute în lumea evreiască drept autorități talmudice.

PREMIERE

Academia bavareză de arte a acordat premiul pentru literatură pe anul 1974 profe-

sorului Gershom Scholem. Născut la Berlin în anul 1897, el este profesor emerit la Universitatea ebraică din Ierusalim. O traducere a cărții lui Scholem despre Sabetay Zwi a apărut re-

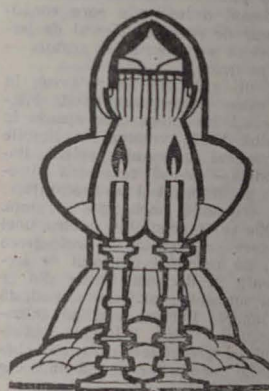
cent în Anglia, în editura Keegan Paul.

EDITARI

Editura Rodes din Sao Paulo a scos recent de sub tipar trei noi volume din colecția „Biblioteca Populară Evreiască” în care apar traduceri în portugheză din operele clasice literaturii idîș. Este vorba de două volume Șalom Alehem și un volum Pereț.

SPECTACOL

Încurajată de succesul re-purtat într-un turneu prin Elveția, Danemarca și Bel-

gia, „Compania teatrală evreiască din Besançon” condusă de rabinul Jerome Cahen va relua pe scene din câteva mari orașe franceze reprezentarea piesei „Jeremiah”, dramatizare după Stefan Zweig. Muzica de scenă pentru această lucrare dramatică în șapte tablouri îi aparține lui Leonard Bernstein. Este vorba, mai exact, de fragmente din cunoscuta „Jeremiah Symphony” a celebrului compozitor și dirijor.

CONCURS

În Japonia s-a desfășurat un concurs printre elevii liceelor cu tema: cea mai bună compunere care exprimă impresiile și sentimentele după citirea „Jurnalului Annei Frank”. Premiul a fost câștigat de patru eleve care au efectuat, drept compensație, o călătorie la Amsterdam, vizitînd casa unde s-a consumat tragedia Annei Frank și avînd o întîlnire cu tatăl Annei, Otto Frank. Trebuie remarcat că „Jurnalul Annei Frank” a fost editat în Japonia în tiraje însumînd, pînă acum, un milion de exemplare, iar dramatizarea jurnalului se joacă actualmente pe scenele a cinci teatre nipone.

știri

איין דער יידישער וועלט

רײַ יאָהונדערט יידישע געשיכטע

דאָ נישט לאנג איז דערפונט געוואָרן א פיליאלע פון דעם פאראייניגטן פאר יידישער געשיכטע אין ענגלאנד. ביי דער פייטליכער יוצאנא אין געהאלטן געוואָרן א פאָרשלאג אויף דער טעמע: „דריי יאָהונדערט פון יידישער געשיכטע אין ענגלאנד“.

א נייע שול אין וועלינגטאן

אין דער שטאָט וועלינגטאָן, די הויפּטשטאָט פון נײַ-זעלאַנד, בויעט זיך א נייע שול. דער רב א. ראָזענפעלד, וועלכער פירט אַן חסיד דער שול „בית אל“ פון אַס דער שטאָט, האָט געשטעלט דעם גרונדשטיין אין א פייטליכער צערעמאָניע ביי וועלכער ס'האָבן זיך באטייליקט א גרויסע צאל מיטגלידער פון דער קהילה.

א תפילה

חסיד דער געלעגנהייט פונעם אינסטאלירן די נייע רעגירונג פון ענגלאנד, איז פאָר געקומען א תפילה ביי וועלכער ס'האָבן זיך באטייליקט די פאָרשטייער פון אלע רעליגיעס. מוז דער יידישער רעליגיע האָט זיך באַטייליקט הרב סידני בריכטאָ. דאָס איז צום ערשטן מאל וואָס א רב באטייליקט זיך אין אַ צערעמאָניע.

לאָמיר לערנען די סדרה פון דער וואָך

(9 טאָג פון זייער)

קין און הבל

דאָס צווייטע דור, צוויי ברידער, איינער איז א פאסטער, דער צווייטער אן ערדארבעטער. צו זיי געזען די גאנצע וועלט, הבל ווענד זיך קינען און זיי זאלן צווישן זיך בייען פון זייערע פראדוקטן. געט פון דער וואָל פון מייעע שאָף און באקלייד זיין גוף, ווידער די גיב מיר אלס אויסטויש די פירות פון דייענע פעלדער כדי איך זאל גען זיך און מייעע טשערעס — בעט ער זיך צו זיין ברודער, זיי זענען דאך זיין פון און דעם זעלביקן פאסטער. דער גוף פון אדמען איז דאך געווען צונויפגעשטעלט פון ליים צונויפגענומען פון אלע מיר עקן, פון מירה און מערב, פון צומן און דרום, כדי אויף צו סימבאליזירן די אייניקייט פון דער מענטש לעבער משפחה, די דאזיקע ערד איז דאך גענוג א זי זאל שפייגן אלע.

קין אבער, וועלכע דער וואָרעם פון נישטפאר גונגען און קיין מאל נישט זאט ווערן פרעסט אים המיד, וויל זיין דער איין און איינציקער בעל בית איבער און וואָס איז פאראן אויף דער וועלט. זיין מוח ארבעט מיכערדיק, נישט צו מאכן מכשירים כדי צו באארבעטן בעסער די נהר, צו באקומען א בעסער גערעטעניש, נאָר צו שלייפן א שטיין אויסצוואַרפן א מעסער כדי צו הרגענען זיין ברודער (מדרש רבה). אנשטאט א פרידלעך צוועמעגלעך, ווילט אויס קין דעם וועג פון מאַרד און רצחא, דער נאָרבעכערדי פונעם ערשטן רוצח.

אומויסט ווילן די קינע פון אלע צייטן נאָר עקן זייער פארברעכן, אויסבאהאלטנדיק זיך מיטן תירוצ פון זייער פאָרעמ: „השומר אל אנכי“? ביז א דען דער שומר פון מיין ברודער? אומויסט וויל ער מאַסקירן זיינע פארברעכען, די האַרבע געטעכע וואָרונג גיט אן ענטפער וואָס איז אויף המיד גילטען: „קול דמי אחי צועיקע אלי מן האדמה“. דאָס קול פון דעם ברודער בלוט שרייט צו מיר פון דער ערד. קיין א מאַרד בלייבט נישט אומבאשראָפּט. דורך דעם פארברעכן וואָס קין איז באַגאנגען דערגרייכט ער נישט זיין ציל, אדרבא, ער גראָבט זיך זיין אייגענעם קבר. דאָס איז דער קבר פון דער אייביקער קללה.

א יאָהונדערט פון א קהילה

די יידישע קהילה פון לייטשעסטר האָט געפֿייערט א יאָהונדערט זינט איר עקזיסטענץ. חסיד דער געלעגנהייט איז פאָרשטעלט לעבט געוואָרן א יובילאנד.

יעפֿראָיקין פֿרייז

דער יעפֿראָיקין פֿרייז פארן יאָר 1973 איז צוגעטיילט געוואָרן דעם פראָפעסאָר פאר יידישער ליטעראַטור אויף דער יוֹשעף מנחם אוניווערסיטעט, דר חנא שווערע, פאר זיין שווערע איבער „ביי נאכט אויפן אלטן מאַרק“ פון י.ל. פראַץ. אַס דאָס ווערק איז אַפּגעשאַצט געוואָרן ווי אַ מוסטער פון אַ ליטעראַטישער פאָרשונג.

יידיש לימודים

אונטער דער אָפּטירונג פון דער קולטור-פונדאציע נאטאן כאַני און פאָרגעקומען אין ניו-יאָרק דער צווייטערעסעסטרע פון די דייטש-לימודים פאר פראָפעסאָרן פון דער יידישער שפראַך אויף די טעמעס: „דראַמא אין יידיש און יידיש טעאָטער“, „ס'וועט געהאלטן געוואָרן רעפּערטאָן וועגן „דער תלמוד וועגן טעאָטער“, „סעסעסטר און צידיק“, „פאָנאָמאָליע“, „פאָנאָמאָליע“ א.א. איז די לעצטע 9 יאָר, האָבן העכער 2000 פראָפעסאָרן באַזוכט אַס די קורסן, באַרייכערנדיק זייערע קענטענישן אויפן געביט פון יידישער געשיכטע און יידישער ליטעראַטור.

לאָמיר לערנען די סדרה פון דער וואָך

(9 טאָג פון זייער)

די ערשט און גרעסטע עבירה פונעם מענטשן איז באַשאַפֿען דערין, וואָס ער איז נישט געווען צופרידן מיט דעם וואָס מען האָט אים דערלויבט, און וואָס איז געווען גענוג כדי אים צו שטילן דעם הונגער, נאָר ס'האָט אים געגלויבט דווקא דאָס וואָס מען האָט נישט געטאָן.

עובר זיינדיק אויף דעם דאָזיקן געבאָט, באַקומט דער מענטש „די פּעאַקייט מבחינ צו זיין צווישן גוט און שלעכט“, די וועלט איז געווען אן אמתער גרונד, ארום און ארום האָט געטראַלט נאָר מיט ליבע און פרייד. גוטס און גאר גוטס איז געווען אומענטקט, וויל נאָר ער, דער גוטער, האָט אלץ באַשאַפֿן.

עובר זיינדיק אָבער אויף דעם געבאָט, נישט אריבערצושטעלן די דערלויבטע גרענעצן, וועגן דיק א קענטש פון די א נסטינקט, שאַפט דער מענטש דאָס ביי, בכלל, איז ביי נישט פאראן. אָבער עס ווערט א געפֿערלעכער פאָרשטאָט, געשאַפֿן פון דער מענטשליכער פאָנטאָזיק, כדי צו קענען אומענטקט דאָס אריבער שטעלן די גרענעצן פון דעם דערלויבטן, שאַפט זיך דער מענטש די אילויזיע, אַס דאָרף געפֿינט זיך דאָס ביי, וואָס דאָרף אויסגעוואַרלט ווערן, ביי וועמען מען דאָרף ארויסרייזן דאָס וואָס ער באַזעצט. פון דעם טאָג אָן, איז וועלכע דער מענטש האָט עובר געווען אויף דעם געטעכען געבאָט, במיד צו בשוגג, האָבן די מענטשן, די פעלקער אנגעהויבן איינצוטיילן די וועלט אין צוויי טיילן, אין גוט און ביי, אין דער פֿינצטערניש און ליכטיקייט. פון דעם טאָג אָן האָט דער מענטש „אָנגעהויבן שטארבן“, זיך אנטפֿענגענעטעלן דעם לעבן, וועלכעס האָט געפֿעלט זיין לויט דעם באַשעפֿערט פאָרשטאָט, ווי ס'זאָגט דער פסוק: „וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד“... און גאט האָט געזען אלץ וואָס ער האָט געמאכט ערשט עס איז זייער גוט...

די ערשטע זינד דריקט מיט איר קללה אויף דער מענטשהייט. זי קאן זיך פון איר נישט באַפֿרייען, צוריקצואַפֿעסלענדיק די גרענעצן צווישן דעם וואָס מען מעג און דעם וואָס קען מען גיין נאָך זיין דעם שכן. די מענטשהייט דאָרף זיך אויסלענען צו זאָגן „די—גענוג, צו די בלינדע ליידיגשאַפט. זי דאָרף צוריק ווערן די באַהער-שערין פון די צערייכטע עלעמענטן, זי דאָרף פארשטיין זי צו דאָמינירן און אויסנוצן זי צו

באזוך פון א יידישער רעלעגאציע פון די פאראייניקטע שטאטן

צווישן 9טן און 10טן אָקטאָבער די האָט אונדז דער קיבוץ אויפגענומען דעם באזוך פון א טעלעגאציע פון דער אַרגאָניזאציע „יוניטעד דזשיאזש אפֿיל“ פון שטאט ניו-דזשערסי (פאר אייניקטע שטאטן). די טעלעגאציע איז געווען אָנגעפֿירט פון ה' לואיס דאָנס.

די געסט זענען געוואָרן אויפגענומען פון רב הכולל די דוד משה רון שליט"א און די אַנדייערע מנהלים פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע, מיט גרעסטן אינטערעס האָבן זיי אויסגעהערט דעם באריכט וואָס אונדזער גייסטליכער מנהל האָט זיי אינפֿארמירט וועגן מצב פון יידישן קיבוץ פון לאנד, פון דערהייליג און די אינסטיטוציעס פאר אמונה און יידישער

שר וגדול נפל היום בישראל

(טאָג פון זייער 10)

מאכט די אויגן אויף איין בליק, וואָלסטו געווען געמיינט אן עס רעדט א באַגרייטערער יונגער-מאן. דו הויכע גייסטליכע שפאָנונג און די וואונדערבארע פערלעך פון לאַגיק האָבן נאָר-טערייירט זיינע דברי תורה, וואָס ער האָט גע-זאָגט פאר די טויזנטער חסידים.

און איצט נאָך איין מאַמענט. דאָס איז געווען אין יאָר 1972. צוזאמען מיט א גרופע ישראלישע פארשטייער, עולי רומניה, האָבן מיר באַזוכט דעם פרעזידענט שור, מיט דער געלעגנהייט ווען עס איז געוואָרן 90 יאָר זינט רומענישע עולים האָבן געגרינדעט די ישובים זכרון יעקב און ראש פינה.

איך בין געווען דער וואַרטזאָגער פון דער דע-לעגאציע און איך מיינ רעדע האב איך זיך באַ-ניצט מיט א פסוק פון תנ"ך, וועלכע איך האָב אויסגעטייטשט אויף אן אייגנארטיקן אופן, אין זיין ענטפער, האָט זיך וואָס פסוק, וואָס איך האָב ציטירט גאר אונדזער ווארט און ער האָט אים אויסגעטייטשט אויף זיין אופן. פארברייטערט פון זיין גאנצן בליציקן אויסטייטש, פון זיין רייכער באַהאנדלונגס און תנח און תלמוד, וואָס ער האָט ארויסגעוויזן זיין אויסטייטש דווקא ארום אַס דעם פסוק, האָב איך אים דעמאָנטירט געזאָגט אַס „ווען ער וואָלט נישט געווען דאָס וואָס ער איז, וואָלט ער גאנץ זיכער געוואָרן א רב“.

דער שטענדיקער אינטערעס, די ליבשאַפט און שפּאָנונג וואָס ער האָט ארויסגעוויזן פאר רומע-ניע, פאר אונדזער קיבוץ, אַס די אינטערעס האָט צווישן אונדזער, שפּאָנונגען דעם אויסדריק אין ר' יעמעיסקין ליענען פון אונדזער „צייטשריפט“, וועלכע ער האָט נישט איין מאל געלייבט. אַס פאר וואָס ווען מיר באַוויינען, צוזאמען מיטן פאלק פון ישראל און פון אלע קהילות כּוון די תפוצות, די פטירה פון אַס דעם גאון, באַוויינען מיר גלייכצייטיק א גרויסן פרייד.

ער איז באַמט געווען נישט נאָר א „שר“ א גרויסער מנהיג פון זיין פאלק, נאָר אויך א „גדול“, א גרויסער תלמוד חכם.

יהי זכרו ברוך!

*

פאר דער תפלה פון זיכור פון שמיני עצרת, האָט דער רב הכולל ד"ר דוד משה רון שליט"א געהאלטן א הספד און געזאָגט אן אל מלא רח"מ פאר דער אייביקער רו פון דער נשמה פון זיין שור ז"ל.

דברי תורה

(טאָג פון זייער 12)

א מעט — אשר יעבודו, מהות המון, זה שאמר, אל תירא מרדה בצרימה כל גלוי גדול אשימך שם" (בראשית מ"ג). רצונו לומר אל תירא פן ישתקעו ב' שומאט מצרים על ידי אורן המון של ארבע מאות שנה, כי לגוי גדול אשימך שם ורובו העם ישלים השעבוד לצאת קודם המון, שני הטעמים האלו נחמו בהפסוק של גזרת השעבוד. "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ארבע מאות שנה", ובכל זאת אל תחשוב שזה בחלחל, כי גם את הגוי — איכות הגוי הרב

מתרצים, דרובו העם השלים המון, זה שאמר, אל תירא מרדה בצרימה כל גלוי גדול אשימך שם" (בראשית מ"ג). רצונו לומר אל תירא פן ישתקעו ב' שומאט מצרים על ידי אורן המון של ארבע מאות שנה, כי לגוי גדול אשימך שם ורובו העם ישלים השעבוד לצאת קודם המון, שני הטעמים האלו נחמו בהפסוק של גזרת השעבוד. "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ארבע מאות שנה", ובכל זאת אל תחשוב שזה בחלחל, כי גם את הגוי — איכות הגוי הרב

ועבדום וענו אותם איבער מאות שנה, וגם הגוי אשר יעבדו דן אנכי" (בראשית ט"ו). "ג" — מפרשי תורה מתרצים כל אחד לפי דרכו, אם ד' ארבע מאות שנה, איך יצאו קודם המון הקבוע ולא נשתנה בגלות מצרים רק מאתיים ושש שנים. ביניהם ישנם שמתרצים, כי קושי השעבוד השלים המון, ויש

לפרשת לך לך

הערש-לייב דער מארשאל

(צום 145טן געבוירן-יאר)

וואס איז דאס לעבן

פון הערש-לייב גאטליב

וואס איז דאס לעבן? אביסל טרערן, אביסל שפאס,
א סך זארג, אביסל ליבע און אביסל האס.
אביסל א לאך, אביסל א ויסקי, אפט אויך א קלאג...
דער פירעהאג פאלט און א גוטן טאג!...

וואס איז דאס לעבן? — אביסל שרעק, אביסל חלום,
אביסל „מול-טוב" און אויך אביסל „עליו השלום".
פון צייט צו צייט אביסל וויי, א טראכט,
דער פירעהאג פאלט און — א גוטע נאכט!...

וואס איז דאס לעבן? אביסל גלייבן, אביסל
פאנטאזירן,

אביסל דענקען און אביסל שפעקולירן.
אביסל ערלעך און א סך באטראג,
דער פירעהאג פאלט און — א גוטן טאג!...

וואס איז דאס לעבן? — א סך כעס, אביסל מילד,
אביסל סעליד און א סך ווילד,
אביסל כבוד און א סך פאראכט,
דער פירעהאג פאלט און — א גוטע נאכט!...

דעם מענטשנס לעבן, איז דאכט זיך אויך קליין,
אן עפעס, וואס ענדיקט זיך צווישן יא און ניין,
דאך איז דאס לעבן א טייערע זאך,
דאס לעבן איז עפעס, אבער אויך א סך...

הערש-לייב דער מארשאל, אדער הערש-לייב סיגעטער איז דער נאמען פון דעם ערשטן משכיל און יידישן שרייבער פון מאראמארע-סיגעט, וואס האט געטראגן דעם נאמען הערש-לייב גאטליב. ער איז געווען א געזונטער פארוואנדערטער יידענער ליטעראטור אין מאראמארע. איז איצט, ווען ס'זענען אויפן קאלענדער, לויט אייניקע מיינונגען, קיילעכדיקע ציפערן זינט ווין געבורט, לאמיר אים ווידמען עטלעכע שורות.

איינגעלטען זענען פאראן הייליקייטען וועגן דער געבורט-דאטע פון הערש-לייב גאטליב, ווייל ווער האט דעמאלט, אין דער ערשטער העלפט פון פארקן יארהונדערט געהאלטן א געוויסע השבון פון געבורט-דאטע? אין זמן ריזענס „לעקסיקאן פון דער יידישער ליטערא-טור, פרעסע און פילאגאניע" ערשטער באנד, זייט 458 (וויילנער פאראגאן פון ס. קלעצקי 1926) איז פארציכנט דאס געבורטס-יאר 1844. אזוי עפנינען מיר פארציכנט אויך אין „דער קולטור וועגווייזער" וואס איז דערשינען אין בוקארעשט אין יאר 1951, אן ער איז געבוירן אין יאר 1844 און איז געשטארבן יאר אין 1924. אין דער ענגלישער „ענציקלאפעדיע יודאיקא" (ירושלים 1971) באנד 7 זייט 823 איז פארציכנט דאס געבורטס-יאר 1829 און אז ער איז געשטארבן אין 1930.

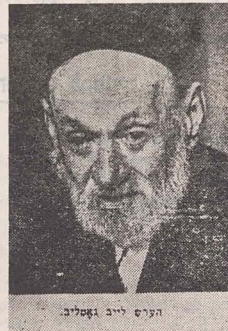
נאטאן מארק אין זיין בוך „יידיש-ליטעראטור אין רומעניע" פארציכנט אז ער איז געבוירן אין יאר 1844 און אז ער איז געשטארבן אין נאר 1931.

אוי לויט טייל ווערסיעס האט ער געלעבט אכציק יאר און לויט די אנדערע האט ער גע-זאלט לעבן העכער הונדערט יאר. איך האב בכיוון געמאכט אס דעם השבון ווייל נישט וויסן-דיק גענוי וועלכע דאטע ס'איז די ריכטיקע, וויסן מיר אבער אז די עלטער זיינע איז נאך ביי זיין לעבן איינגעהילט געווארן אין לעגענדע. דערפאר זענען מיר גענייגט צו גלויבן יענע דעות אז ער האט געלעבט גאנצע הונדערט צוויי יאר (1829 — 1930).

הערש-לייב אליין האט נישט ווייניג בייגע-טראגן אז מ'זאל נישט וויסן גענוי ווען ער איז געבוירן געווארן און ווען ער איז געשטארבן... אזוי פלעגט מען אין סיגעט דערציילן אז ער גומא פלעגט פארעפנטלעכן אין דער לאקאלער פרעסע אז הערש-לייב איז געשטארבן און געפערט מיט עטלעכע טעג האט מען אים גע-זען ווי ער שפאצירט זיך ארום אויף די סיגע-טער גאסן. אז מ'האט אים געפרעגט פארוואס-דעם: ווי הערש-לייב, איר לעבסט? האט ער געענטפערט מיט א שטיקל: „איך אלעמאל!" אבער כ'האב געוואלט זען ווער ס'פרייד זיך איבער מיי טויט...

איז קיין אונדזער נישט אז אויף גענוי קאן מען נישט זאגן וועלכע פון אס די דאטעס ער די ריכטיקע. אבער דאס איז בכלל נישט אזוי וויכטיק. פאר אונדז איז וויכטיק צו פארציכען-נען אז ער איז געווען א פאראנייער פון דער השכלה און פון יידיש אין סיגעט.

הערש-לייב גאטליב איז דערציגט געווארן אין דער ישיבה, געווען א תלמיד ביים חכם-סופר, אבער ער האט זיך מיט דעם נישט באנייגט. ער האט פארגעזעצט דאס לערנען זיך אויך נאך דעם ווי ער האט חתונה געהאט. זייענדיק אן איינעם פון א פארמאלישן דארפס-בל-בית, ביי וועלכן ער האט געגעסן „קעסט", האט ער זיך געקענט דערלויבן צו שטודירן ווייטער און זיך ווידמען דער ליטערארישער עטער-קייט. ער איז געווען א קענער פון דער העברעאישער און דייטשער ליטעראטור, באהערשנדיק ביידע שפראכן. ער האט גע-מאכט איבערגעזעצונגען און העברעאישע די דייטשע קלאסיקער ווי שילער און געטע. אין יאר 1886 האט ער ארויסגעגעבן אין סיגעט זיין ערשטע ווייטע וואכנצייטונג „ציון", וואס איז דערשינען אומאונטערבראכן 23 חדשים. דערנאך האט ער געאגירט און ארויסגעגעבן א העברעאישע צייטשריפט אונטערן נאמען „הש-מש", אס די צייטשריפט איז דערשינען אין סיגעט צוויי יאר, אבער צוליבן איסור פונעם דעמאלטיקן געזעצער פאר דאס הערש-לייב גע-מוזט איבערפירן זיין ערדאקעיע קיין קאלאמיי, דא האט ער אבער באגעגנט אנדערע שווערי-קייטן. לויט די עסטרייכישע פרעסע-געזעצן האט מען פאר א וויכטיגער צייטונג געמוזט איינלייגן א קויצע, א כוכב וואס הערש-לייב איז נישט געווען ביכולת דאס צו טון. האט ער זיך באנייגט מיט אן אנדער כח ס'ל. ער האט געב-טן דעם נאמען פאר דער צייטונג „הערש-לייב" זי דערשינען אונטערן טיטל „השמש" און איין

הערש-לייב גאטליב

ווען די סיכסוכים וואס הערש-לייב האט גע-האט מיטן סיגעטער רב זענען ארומגעגאנגען אין סיגעט פארשידענע וועגן, האבן הערש-לייב איז געווען א רעליגיעזער ייד, געטראגן בארד און פאות (אמט אביסל אונטערעשטיצט). אבער פאר ווין צייט, אין יענער סביבה, איז א משכיל, וואס ליינעט און שרייבט העברעאישע און יידישע שירים, דער איז געווען אן „אפי-קורס". דערפאר האט ער געהאט אויסצושטיין ריפּורט, מ'דערציילט אבער אז נישט ווייניג קונסטלעכע שטיק האט אויך הערש-לייב אפ-געטון דעם רב. אזוי, למשל, פלעגט מען דער-ציילן אז הערש-לייב איז געגאן פרעגן א שאלה דעם רב: היות די גאטעס זיינע זענען פארלא-טעט געווארן מיט א פאדעם מיט וועלכער מ'האט קודם צוגענייט א פלישיק העלדול, פרעגט ער, צי ער מעג טראגן די גאטעס אין די ניין טעג, ווען מ'טאג נישט עסן קיין פלי-שיקס... אן אנדערט מאל האט ער געפרעגט א שאלה: אויפן ספוק פון שיר השירים „שני שדיך כשני עפרים" כאטש רש"י „זה משה ואהרן" ווענדט ער זיך צום רב: לאמיר זיך ביי אירער דינסטל, ווער זיין גרעסער משה צי אהרן?...

פון וואס האט ער געצויגן פרנסה? פארשטייט זיך אז נישט פון די יידישע צייטונגען, וואס ער האט ארויסגעגעבן. שוין דער נאמען זיינער „דער מארשאל" זאגט דעות אז ער איז גע-ווען א באדחן, איינער פון די בארימטע בדה-נים און ארומפארנדיק איבער די מאראמארע-שער שטעטלעך און דערפאר אויף די יידישע חתו-נות, דערפאר האט ער געלעבט, אמט, טרובאדוריש-האט ער געלעבט, אבער ער האט געלעבט דער-פון. האט ס'זענען צו יענער צייט געווען אין מאראמארע אויך אנדערע בדהנים, איז הערש-לייב געווען בלעכער פון זיי, און נגידים וואס האבן זיך געקאנט דערלויבן האבן אים פארבע-טן צו זייערע חתונות. נישט נאך ווייל ער איז געווען א גרויסער תלמיד-חכם און בקי, און האט אריינגעפלאכטן אין זיינע א כלה באווינגע-נמרא-ווערטלעך און מדרשים, פון וואס מ'האט זיך געלעבט די פינגער פאר הנאה. נאך דאס באווינגען פון דער כלה צי פונעם חתן האט ער האט אן אנדערע סעם, דאס זענען נישט געווען סתם גראמען, נאר פאעטישע שאפונגען, פון וועלכע די ווייבער האבן געגאסן טייכן טרערן, אבער באלד זענען זיי הייסער געווארן און גע-טייעט פאר געלעכטער.

דערפאר טאקע האבן טייל נגידים אים פארבע-טן צו זייערע חתונות הגם דער רב האט אים נישט „רעקאמאנדירט". דא האט גובר געווען זיין טרובאדורישער טאלאנט, זיין בקיאות און זיין פאפולאריטעט. פון די ווערטלעך און לידער וואס האבן צי-קולירט געלעבט זענען ווייניג געבליבן און פון די וואס זענען איבערגעבליבן ככתב אין פאר-עפנטלעכע געווארן אין בוך-פארעם אין יאר

ר' ישראל שעכטער ע"ה - א כשרער ייד

דער מלבי"ם שול, פונעם טעגלעכן לערנען דעם שיעור משניות אדער עין-יעקב אין דעם מקום קדוש? ווער אויב נישט ער, איז געווען דער וואס האט טאג-אין-טאג געוואכט מקיים צו זיין דאס געבאט פון גרויסן רב פון בוקארעש-טער קהילה, מאיר לייבוש מלבי"ם ז"ל, אז „נר-אליקים טרם יכבד", אז ס'זאל נישט פארלאזן ווערן גאטס ליכט, דאס ליכט פון לימוד התורה? ער האט געזען אז געווען אויך א מלמד. ער פלעג ארומלויפן אהיים צו די קינדער כדי זיי צו ברענגען צו דער תלמוד-תורה, ער איז געווען פאר זיי אי א לערער אי א געליכטער פאטער. ווער קען פארשטען זיין דעם יידישן קיבוץ. ער האט אוועקגעלייגט ביי זיין א פשוטן שיעור פון „אלף בית"?

זיין נאמן לעבן האט ר' ישראל שעכטער אומ-דערמיטלעך און אומאונטערבראכן געגעבן פון זיין נשמה, פון זיינע כוחות, פון זיין ליבשאפט, ער האט אויסגעגעבן אלע זיינע גייסטיקע „אוצ-רוח" שטענדיק זיי דעם יידישן קיבוץ. קיין מאל האט ער נישט גענומען, אלע מאל האט ער זיך אפגעזאגט פון סיי וועלכן מאטעריעלן און וואנטאזש, סיי וועלכן כיבוד.

ס'האט אמאל געזאגט דער גרויסער ר' משה סופר ז"ל: „אזוי פיל מענטשן קלאגן זיך אז זיי האבן נישט מיט וואס צו לעבן. זעלטן האב איך אבער געהערט צו פארגעסן זאלן זיך קלאגן אז זיי האבן נישט מ'ס וואס צו שטארבן?"

ר' ישראל שעכטער האט נישט אלעמאל גע-מאכט וואס צו לעבן. זייענדיק בכבודיג און ערלעך, האט קיינער נישטאמאל געטראט ווייזן אז ער וויל אים און ס'העלפן, ווידער, אז מ'טוט אבער א קוק אויף צוריק אויף אזא לעבן געוויינלעך צו תורא און מעשים טובים, קען מען זאגן אז ער האט געהאט מיט וואס צו שטארבן.

„כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקדוש ב"ר רוח הוא סופרן ומגיהן בבית גגיו" (שבת דף כ"ה). ווער ס'זאגט פאלן טרערן נאך א כשרן מענטש, ציילט זיי הקב"ה אין זיין אוצר. א כשרער מענטש, דאס הייסט א גאנצער מענטש, אן א שום פגם, פשוט אין זיין ריינער נשמה און אידל אין זיין פשוטות. באשיידנדיק און אן אייגענעם אינטערעס האט געפירט ר' ישראל שעכטער זיין גאנץ לעבן אין זיין גאנצער טעטיקייט וואס ער האט געשטעלט אין דינסט פון אונדזער קהילה הקדושה און די מוסדות פון תורה לערנען.

25 יאר איז ער געווען דער סעקרעטאר פון דער „חברה ש"ס". ווען מיר זאגן „סעקרעטאר" באנייגט מיר אן אדמיניסטראטיוו-פונקציאנאלן אויסדריק. פאזיצור וואלט געווען זיין אס זאלן זאגן אז ער איז געווען די נשמה פון אס דעם מוסד. פינף צענדליגער יאר אומאונטער-בראכן, ביו די קראנקייט האט אים ארעקעגלייט, איז ר' ישראל שעכטער ארומגעגאנגען יעדן פרייטיק און שבת איבער די שילן פון דער הויפטשטאט, כדי צו-ויסצורופן יידן צו לערנען גמרא, און ווען דער לימוד האט אנגעהויבן און די מענטשן זענען שוין געזעסן איבער די גמרות, איז שעכטער געזעסן ערגעץ און א ווינקל פון געם בית-המדרש, אומבאמערקט כדי טועם צו זיין פון די דברי תורה און פון איר חכמה, ווער אויב נישט ר' ישראל שעכטער איז גע-ווען, צענדליגער יארן, דער באנייגטער פון

הגם אויפן שער-בלאט איז אנגעשריבן „אלע ווער פון הערש-לייב גאטליב, ערשטער באנד", איז דאס שוין פארבליבן אויך דער לעצטער באנד. ווייל די יורשים זיינע און מסתמה אויך די כתבים זיינע זענען ליקווידירט געווארן צו-ריק מיט דרייסיק יאר אין די קרעמאטאריעס פון אוישוויץ.

וואָלף טאמבור

ספר בראשית - ספר תולדות האדם

הספר הראשון של המסכת חומשי התורה מלא למנוע שבועות אלה את הלב העצמי שנהיה אנו שבים וקוראים בו ומדי שבת בשבת חוזרים ועוברים על סדרותיו ואעפ"כ תמיד הוא מופיע לפנינו ברענותו המחודשת. כל פעם אנו שומעים מתוכו את הרים של סמליות וזמני, הוא מלא לנו את פתחו בעיות הכלל והפרט שמעסיקות את מוחנו אנו. עתידותנו בת אפי השנים של הספר אינה מיוחדת לדמות ספר מאובק של דברי זמני תקופה רחוקה ומיוזמן אינם כדמיונות מיוזמן. יש בהם ענין רק לחוקרים שלומדים השקפים בחקר חכמי עולם ערפל.

הספר תולדות אדם - תולדות חיינו של מין - האדם - כד מניח את עצמו ספר בראשית והנדרה זו קיימת ושוריה לעולמים. זהו הספר המספר על צעדינו הראשונים של האדם שנברא בעולם אלקים. הוא מסיק לנו על תקוותה השוא הראשונות ועל ראשית החטאים על האשיות הראשונות ועל ראשית הענישים שבאו על האדם.

וכזה תופע סוד נצחיותו של המספר רב-הפלא. הוא משקף בימי דוד ודוד, את שאותו ומשקף נפשו של כלל בני האדם. כל איש - והיה בן כל תקופה שהיא - ותחתיה תרבותו אשר תהיה - בקראו בספר זה, הוא מוצא בו את תולדות עצמו והוא מזהה את הים - חיינו הוא על כל נפשותיהם וגם את יצירתם למרחק. וכי נכלל להעלות על דעתנו מה היה נורא של האדם, כמה אסונות היה חוסר מנוס, כמה חורבנות היה מנוע מעצמו אילו ידע ללמוד לקח כלשהו מתוך ספר זה!

האדם - בתר הברואה - ובה להיות שותפו של הקב"ה בבריאת העולם ובשינוי לעולם. יום יום, עם כל יצירה חדשה, הקב"ה מסתכל בה, נהנה ואומר: כי טוב! כמה נאים מעשי ידיו! אולם בשננוצ האדם, אין ברא העולם משיע קריאה זו, מאחר שצורו של האדם בעצמו הפח להתעלות למצביו הטוב או לרדת ולפול אל תהום הרע. השית שליוס יחיד על כל ארבעה אחר כלבד אינו כפופ בנדר שלימותו והו רצונו של האדם, חפשו הכחירה, אפשרותו לבדו לעצמו את דרך המובל או את דרך הרע.

ורדו בנחת הים וכי - והו יעורר של האדם. כי מסנה את האדם לשלום על כל הברואים, ורדו - תרנו שמענו מן השרש ירד' ומן השרש, רדה' - שלט. לבני האדם ניתנת האפשרות להתגבר על איתני הטבע, להדריכם ולמשול בהם ועל כל להיות שותף למעשי בראשית, לשכלל ולשפר את העולם, או, חלילה, לרדת, לפגול אל תהום הגשמיות והאכזריות ולחיות, בפריאות, דומים לחיות הרעות.

אך השם, אדם' שניתן לו לגברא בעלם - משמעותה פחיתות, או ארמה לעלות, לחיות דומה לאלוקים; או, עפר מן הארמה' - לחיות בעפר שממנו נוצר. בשעה שאכל מעץ הידע, אילו היה האדם לומר את הקלח העקרי והוא להבחין בין טוב ורע - כי אז לא היה גן-העדן הזך מושל ממש מחוג המושגים השמימיים, והיה לבש מציאות מעלמא הריני. אז היה האדם בלוג במד ידיו את אשרו עלי אדמות. אולם הוא נהנה ומעם ספר עין הרעת בגלל הדיפתו של הנחש, סכל הרע המפעפע את אדם ועי' כל האדם מסכל לעצמו את היסוד השלישי, החורם. משגיר מנוהג, מצוה האדם לתקן את המעוות ולהעמיד את חכמתו, את כל ידעותיו ברשות, חסוד.

וכי מן הצידד הוא להבליט את האקספוזיציה של ספר זה בחייו של האדם הראשון? וכי אין תועלתו אנו עוזת חיה לשתי הדרכים שעין הרעת פותח לפני המין האנושי? הדרך האחת היא זו המובילה להקמת גן-עדן ארצי והדרך השנייה - לקראת חורבן כללי? וכי יש עור צידר בפירושים מחודרים כדי שתקרא ימים מולד הפרקים השונים של ספר בראשית את המסקנה לבעיות הקיום העצומות שתעולות עומד בפניהן?

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

הנה דור שני ושני אחים: האחד - רועה צאן והשני - עובד אדמה. כל הארץ - לחם הוא. הכל פונה אל אֱתוֹ ומוציע לו שותפים ביניהם את פרי עבודתם; קח עשירי מצמח צאני והלכש את גופר ואתה

כרתב=נח

של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה כ"ט תשרי תשל"ה, בקורשט מספר 331 דרשבעון ★

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

יעקב ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס

מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכולו של בפניו (מדרש רבה פ' ל"ב ובמסכת עירובין י"ח). יש להעמיס עוד כוונה במקרא זה לפי מה ש' נח צדיק תמים הי-ה בדור' (ברש"י ז') - ולא נאמר צדיק תמים'.

לפרשת נח

חסידים מספרים

הן בני ישראל לא שמעו אלי...

הרב הצדיק ר' ישראל מויד'ניצא ז"ל (נפטר באורא' ד'א בשנת תרצ"ו) היה נוהג בכל ערב ללכת עם הגבאי והוא יושב איה זמן בלי דבר, דבר, לא הרחיק בעל הבית לשאול את הרבי בעצמו, מה ליריד בביתו? ופנה בחישה אל הגבאי ושאלו, לפשר את הביקור הזה, השיב הגבאי כי יום הוא בעצמו אינו יודע כלום. אחרי כן קם הרבי מכסאו, נסר מבעל הבית, והלך לו. ובעל הבית הלך מפני הכבוד ללכות את הרבי, וליווהו עד ביתו. משהגיעו לסע, והגביר התכונן לחזור הביתה, לא התאפק עוד, ופנה אל הרבי בשאלה: - ימחל לי הרבי על שאלתי: הנה בביתך לא היה מן הנימוס לשאלו משום מה לבדני בביקורי, אבל נכשיתי. כאן, אני רוצה לדעת את סיבת הביקור. השיב לו הרבי: - הלכתי לביתו לקיים מצווה, וברוך השם שקיימתי את המצווה. תמה הגביר: - איזה מצווה? - רבותינו אמרו - השיב לו שוב הרבי - "כשם ש' מצווה לומר הדבר הנשמע, כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע". ובכן אם אשכ לי בביתך, וכבודו בביתו איזו מצווה תהיה אז כשלא אומר לו את הדבר, שאינו נשמע? צריכים ללכת לאותו האיש הכלתי שומע לביתו ושם לא לומר לו, אז תהיה המצווה כתיקונה. וכך עשיתי...

אבל - אמר לו הגביר - ימחל הרבי להגיד לי את הדבר, אולי אשמע? - לא - אמר לו הרבי - מובטחני בך שלא תשמע. וככל שהרבי טרב מלהגיד לו את הדבר, כך גברה הסקרנות של הגביר יותר ויותר לדעת את הסוד והפ' ציר הרבה בהרבי שיגלה לו את הדבר שאינו נשמע, עד שלבסוף נעתר לו הרבי, ואמר לו: - הנה אלמנה פלזנית, והיא עניה מרודה, חייבת לבית'הבנק של כבודו כסוד כסף מוסרי, על המשכנתא של ביתה. בימים הקרובים עומד הבית להמכר על ידי הבנק במכירה פומבית, והיא, האלמנה, תוצא החוצה. חפצי בלבש מבורד, שמימה את החוב לאותה האלמנה, אבל לא אמרתי לך את בקשתי, משום אותה המצווה שלא לומר. אבל - אמר לו הגביר בתמהון - היא דבר שכזה? הלא החוב אינו חוב פרטי שלי, אלא של הבנק, ואני איני אלא המנהל של הבנק, אבל לא בעלי ואדוניו, והסכום הוא של כמה מאות רינייש, ואם כן... - הלא הוא הדבר - הפסיק הרבי - אשר דברתי, שלא תאבה ולא תשמע. והרבי הפסיק את השיחה, וכנס לביתו, והגביר אף הוא הלך לו לביתו. אבל הדברים נכנסו כחץ ללבו של הגביר, ולא נתנו לו מנוח, עד שלבסוף הכניס מכיסו את כל החוב של האלמנה לקופת הבנק, והאלמנה נאקה נשואה בביתה.

פירש רש"י הפסוק ויעקב איש תם' (בראשית כ"ה-כ"ז). "איש נז בקי בכל אלה, אלא כליבו כן פיו, מי שאינו חריף לרמות קרוי תם", וכמובן דנה לא שידך אלא כלפי אדם שיכולין לרמותם. ומי שאינו מרמה נקרא תם. אבל כלפי הקדוש ברוך הוא היוודע מחשבות בני אדם ואי אפשר לרמותו, לא שידך לומר על אדם שבה שהוא תם, וזה שאמר הכתוב צדיק תמים היה בדורותיו. כלפי בני אדם מים שכליבו כן פיו, אבל הקדוש ברוך הוא אמר לו, כי אותך ראיתי צדיק לפני דוקא יען שלפני ד' לא שידך שבה תם, נא אפשר לאדם שלא להיות תמים לפני היוצר היוודע מה השבות.

הרב א. י. דרמדיג'הר האב"ד גאלאץ

אלה תולדות נח. נח איש צדיק (בראשית וא-ח). ה' מפרשים מהלכטים להסביר מ' דוע מפסיק בין שמות הבנים לתכנתו וטיבו של נח. יש ל' פרש. דהחורה באה ללמדנו אך יוכה האב להיות לו בנים ד' הולכים בדרכיו הטובים, והוא אם הוא בעצמו יחי-ה צדיק תמים, כדכתיב, מתהלך בתומו צדיק אשרו בניו אחרי' (משלי כ-ח). ביארנו ספרי יראים, שמי שעובד את ד' בשמחה ו' מתענג מעבודתו והוא שבע-רצון, גם בניו משתוקקים ל' עבודת מנהג של שמחה וטבעית היא אצל בני אדם, באם רואים שאביהם שבע-רצון מאומנת שלו ושמה בה, גם הם יבחרו אובנה אביהם על דרך אמרם ז"ל (קידושין פ"ב): אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה, ולהפך, הם להחיל אס רואין אצל אביהם, שעבודת ד' היא לו למשא כבדה ולעול, או הבנים אומרים לאב, מה תעביהם הואת לד', השלך אוהה מעל בוארדך, מאחרי שאין בה רצון, כשאלת בן הרשע מן ה' הגדה, והנה הראשון העובד ב' שמחה נקרא צדיק תמים, שעובד בתמימות, בלב גופש. זה שמר גיש לנו הכתוב, אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים... על ידי זה גם בניו אחריי הלכו בדרכיו וממם הושחת העולם לחיי עולם.

לגפס חיה' מהרב מגאלאץ